

МУНИЦИПАЛИТЕТ

жана соцтапшырык

илимий-популярдуу журнал | АВГУСТ 2014 | № 8 (33) чыгарылышы

Негиздөөчү жана басып чыгаруучу
Өнүктүрүү саясат институту (ӨСИ)

Башкы редактор, ӨСИ башкаруучу төрайымы
Надежда Добрецова

Аткаруучу редактор
Лариса Ли

Техникалык редактор
Айганыш Качаганова

Кыргыз тилиндеги котормонун редактору
Нургүл Жаманкулова

Дизайн жана жасалгалоо
Адил Абдраимов

Кыргыз тилине которгон
Зейнеп Алтымышова

Журнал автордук макалаларды кабыл алат жана муниципалитеттерге даректелген акысыз жарнактарды жайгаштырат.

Журнал акысыз таркатылат, бирок ӨСИ акы төлөп жазылууну уюштуруу укугуна ээ.

Журналдагы макалалар басып чыгаруучу тараптын жана анын өнөктөштөрүнүн көз карашын сөзсүз эле чагылдырбайт. Макаланын мазмуну үчүн жоопкерчилик авторлорго жүктөлөт.

Бардык суроолор боюнча төмөнкү даректер аркылуу кайрылыңыздар:
почта – 720021, Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Үсөнбаев көч., 44, Өнүктүрүү саясат институту, «Муниципалитет» журналынын редакциясы;
электрондук – office@dpi.kg nadya.dobretsova@gmail.com

Телефондор: (0312) 97-65-30 (31,32,33,34)
Факс: (0312) 97-65-29

Журналда Өнүктүрүү саясат институтунун кызматкерлери тарткан жана Интернеттен алынган сүрөттөр пайдаланылды.

Массалык маалымат каражаттарын каттоо жөнүндө күбөлүктүн каттоо номери 1785.

ISBN 1694-7053

Муниципалитет социалдык тапшырык аркылуу ЭМНЕ аларын билет, ал эми бейөкмөт уюмдар болсо аны КАНТИП ишке ашырса болорун билишет

МАЗМУНУ

ПИЛОТ: Кыргызстанда муниципалдык социалдык тапшырык. Долбоор хроникасы

Окуянын чоо-жайы.	2
Социалдык долбоорлорду иштеп чыгууну үйрөнөбүз	3
Келечектеги социалдык тапшырыктар үчүн техникалык тапшырмаларды түзүү	4
Маалымат өнөктүгү жана табыштамаларды чогултуу	5
СЫНАК - ТОЛГОН ТОКОЙ СУРООЛОР	6
Техникалык экспертизанын сабактары	8
2015-жылдан күтүүлөр	9
Чүй облусунда мамлекеттик социалдык тапшырыкты ишке ашыруу практикасы – муниципалитеттердин жаңы билимдери үчүн полигон	10

Мыйзамдар

Мамлекеттик социалдык тапшырык тууралуу түшүнүк, анын мамлекеттик сатып алуулардан айырмасы	14
Мамлекеттик социалдык тапшырык жол-жобосундагы көйгөйлөр жана аларды чечүү боюнча сунуштамалар	16

Дүйнөнүн көңүл чордонундагы тема

Социалдык тапшырык секторлор аралык өз ара аракеттешүү системасынын бөлүгү катары.	23
--	----

2014-жылдын август айы үчүн “Муниципалитет” журналынын № 33 атайын чыгарылышы социалдык тапшырыкка арналат жана Германия Эл Аралык кызматташтык коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” каржылаган “Муниципалдык социалдык тапшырыктын негизинде жергиликтүү жамааттардын артыкчылыктуу маселелерин чечүүдө БӨУ менен ЖӨБнын өнөктөштүгү” Долбоорунун алкагында чыгарылды.

Мындан ары журналдагы орундарды үнөмдөө максатында бул “МСТ боюнча GIZ/Фонд долбоору” деп кыскартылып берилет.

ПИЛОТ: Кыргызстанда муниципалдык социалдык тапшырык. Долбоор хроникасы

Надежда ДОБРЕЦОВА,
Айганыш КАЧАГАНОВА, ӨСИ

Окуянын чоо-жайы

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу социалдык маселелерди чечүү ишин бейөкмөт уюмдарга тапшыра алат жана муну жасаш керек. Бул үчүн Кыргызстанда муниципалдык (мамлекеттик) социалдык тапшырык механизми киргизилип жатат. Мында тапшырыкчы болуп ЖӨБ органы – мэрия же айыл өкмөтү, ал эми аткаруучу болуп бейөкмөт коммерциялык эмес уюм (БӨУ) чыгат. Жарандык коомду колдоо боюнча GIZ Долбоорунун (Эл аралык кызматташтык боюнча Герман коомчулугу) каржылык колдоосу алдында муниципалдык социалдык тапшырык (МСТ) боюнча GIZ/Fonds Долбоорунун алкагында Өнүктүрүү саясат институту (ӨСИ) Кыргыз Республикасындагы 12 муниципалитетке бейөкмөт уюмдардын күчү менен

актуалдуу социалдык маселелерди чечүү боюнча долбоорлорду ишке ашырууга жардам берип келатат. Социалдык тапшырыктарды каржылоо үчүн бир миллион сом көлөмүндө (ар бир муниципалитетке) каражаттарды Жарандык коомду колдоо боюнча GIZ Долбоору (Эл аралык кызматташтык боюнча Герман коомчулугу) берет жана ал каражат ӨСИ аркылуу 12 ЖӨБ органынын жергиликтүү бюджеттерине түшөт. Ошону менен бирге ӨСИ ЖӨБ органдары менен биргеликте каражаттардын максаттуу сарпталышын, социалдык долбоорлорду аткаруунун натыйжалуулугун көзөмөлдөйт.

2014-жылдын орто ченинде 12 пилоттук муниципалитет артыкчылыктуу социалдык көйгөйлөрдү аныктоо боюнча иштерди аткарып, алардын ичинен эң актуалдуу бешөөсүн тандап алган. Андан

соң муниципалитеттер 1228 жарандын жана БӨУ өкүлдөрүнүн катышуусунда чогулуштардын алкагында үчтөн эң артыкчылыктуу көйгөйлөрдү тандап алышты. Бул тууралуу кененирээк “Муниципалитет” журналынын толугу менен муниципалдык социалдык тапшырыкка арналган апрель айындагы санынан (№4, 2014-ж.) окусаңыз болот.

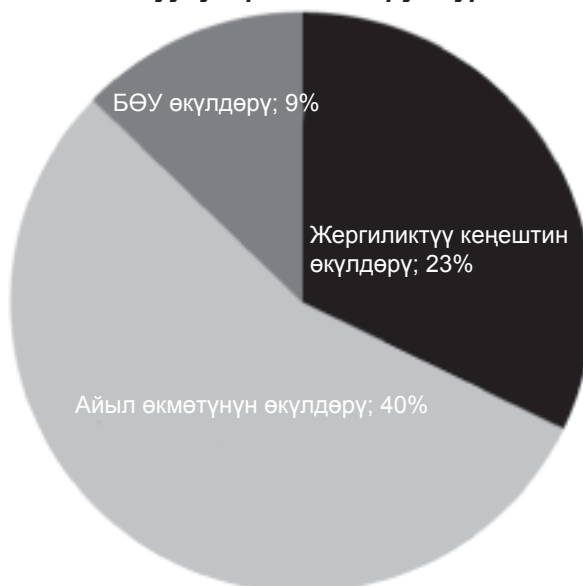
Эми болсо социалдык тапшырыкты ишке ашыруу иши андан ары кандай жүрүп жатканы тууралуу айтып берүүгө убакыт жетти. Эмесе, бүгүн “Муниципалитет” журналы МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоорунун негизги окуяларынын күндемин сунуштайт – ЖӨБ жана БӨУ үчүн тренингдер, техникалык тапшырмаларды түзүү, табыштамаларды чогултуу, сынактарды өткөрүү жана Чүй облусунда мамлекеттик социалдык тапшырыкты ишке ашыруу тажрыйбасын үйрөнүү үчүн окуу сапарын уюштуруу.

Социалдык долбоорлорду иштеп чыгууну үйрөнөбүз

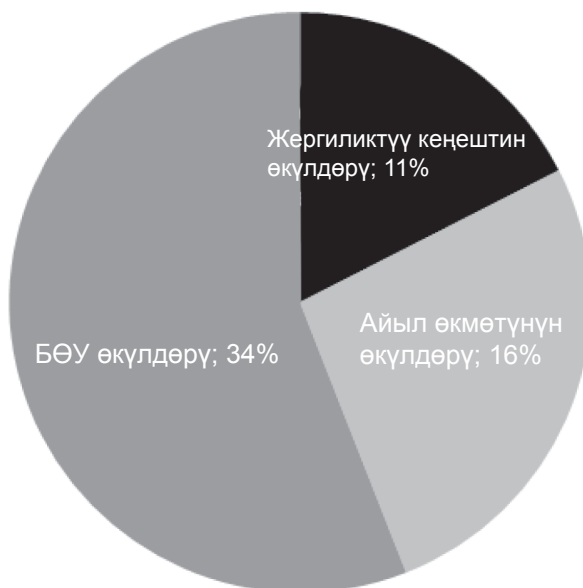
2014-жылдын жаз жана жай мезгилдеринде 12 пилоттук муниципалитетиндеги жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызматкерлери жана активисттер Кыргыз Республикасынын колдонуудагы мыйзамдарынын талаптарына негизделген социалдык тапшырык процессин уюштуруунун жол-жоболору менен толугураак таанышып чыгышты. Бул үчүн МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоору “Социалдык тапшырыкты ишке ашырууда ресурстарды мобилдештирүү” жана “Социалдык программалардын долбоорлорун иштеп чыгуу” деген аталыштагы эки тема боюнча окууларды уюштурду.

“Социалдык тапшырыкты ишке ашырууда ресурстарды мобилдештирүү” тренинги муниципалитеттердин социалдык долбоорлорду жана программаларды ишке ашыруу үчүн каражаттарды издөө жана тартуу көндүмдөрүн жогорулатууга арналган. Ушул тренингдин алкагында ЖӨБ органдарынын БӨУ үчүн дагы да кененирээк техникалык тапшырмаларды түзүү укугуна жана мүмкүнчүлүктөрүнө карата көптөгөн суроолор пайда болду. ЖӨБ органдары

1-диаграмма. “Социалдык тапшырыкты ишке ашырууда ресурстарды мобилдештирүү” тренингинин катышуучуларынын структурасы

2-диаграмма. “Социалдык программалардын долбоорлорун иштеп чыгуу” тренингинин катышуучуларынын структурасы

социалдык тапшырыкты муниципалитеттин деталдуу тапшырмасы боюнча кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуу катары карай турганы маалым болду. МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоорунун кызматкерлери кырдаалды өзгөртүү үчүн окууларды уюштуруп коюу гана жетишсиз экенин, аларга мындан ары да жол көрсөтүп, пилоттук муниципалдык социалдык тапшырыктын бийиктигинен айтыла жүргөн мамлекеттик сатып алууларга чейин “түшүп кетип”, муну менен жаңы механизмди пилоттоштуруунун маңызын бурмалоого жол бербөө үчүн ЖӨБ органдарына көп-кеңештерди берүү талап кылынарын түшүнүштү.

“Социалдык программалардын долбоорлорун иштеп чыгуу” аттуу темадагы тренингде социалдык долбоорлоонун стандарттык суроолору кирди:

- “социалдык долбоор” деген эмне, социалдык долбоордун мүнөздөмөлөрү жана жашоо цикли;
- долбоордук команданы башкаруу, командада ролдорду аныктоо, майнапсыз команданын белгилери;
- долбоордун сүрөттөлүшү, максаты жана тапшырмалары;
- жумушчу план жана долбоордун бюджетти;
- долбоордун логикалык алкагы;
- долбоорго мониторинг жана баалоо жүргүзүү;
- долбоордун туруктуулугу.

Тренингдин көптөгөн катышуучуларын баарынан да долбоорду ишке ашыруунун механизми; долбоорго кошсо боло турган жана кошпош керек болгон иш-чаралардын түрлөрү; кайсы иш-чаралар долбоордун натыйжаларына эң көп таасирин тийгизе турганы; көрсөткүчтөр кандай болушу керектиги, күтүлгөн тобокелчиликтер кайсылар болгонун кызыктырып жатты. Долбоордун бюджетти тууралуу маселе, кандай нормалардын негизинде административдик чыгашаларды, айлык акыны, иш сапар менен эмгек акыны чогуу эсептөө зарыл деген суроолор тренингдин катышуучуларынын кызуу талкуусуна түштү. Ошондой эле долбоорлордун туруктуулугун камсыздоо маселеси кыйынчылыктарды жаратты. Бирок бул маселени чыгашалар жана кирешелер боюнча таблица чечти, аны катышуучулар практикалык көнүгүүлөрдүн алкагында толтуруп беришти.

Баары болуп тренингдерге 240 киши катышты, алардын ичинен 99 адам, же 23 пайызы бейөкмөт уюмдардын өкүлдөрү болушту.

Тренингдер жергиликтүү өз алдынча башкаруунун да, бейөкмөт уюмдардын да өкүлдөрүн муниципалдык социалдык тапшырыкты биргелешип ишке ашырууга кандайдыр бир деңгээлде даярдгандай болду. Бирок ошол эле кезде үйрөнчү жана ойлонуп чыкчу дагы көп нерсе бар экенин да убакыт көрсөттү.

Келечектеги социалдык тапшырыктар үчүн техникалык тапшырмаларды түзүү

Пилоттук муниципалитеттердин жамааты артыкчылыктуу көйгөйлөрдү аныктап алганын, алардын ичинен эң “ысыгын” тандаганын, ал муниципалдык социалдык тапшырыктын предмети болушу керектигин эскерте кетели. Аны жайгаштыруу үчүн муниципалитеттер ошол тапшырыкты аткара турган бейөкмөт уюмдар үчүн техникалык тапшырманы иштеп чыгыш керек эле. Бардык техникалык тапшырмаларга төмөнкүдөй бөлүмдөр кирди:

- бир кыска абзац менен баяндап, көйгөйдү сүрөттөө;
- социалдык программалардын (долбоордун) максаттары, аларды чыгармачылыкка эркиндик калтыргыдай жана маселени чечүү үчүн инновациялык жолду тапкыдай түзүш керек эле;
- социалдык, демографиялык жана башка зарыл болгон мүнөздөмөлөрдү камтыган максаттуу топтор; география (долбоорду аткарчу аймак); күтүлгөн натыйжалар же социалдык программдан (долбоордон) таасирлер.

Бирок техникалык тапшырмаларды жазууда МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоору бир топ кыйынчылыктарга туш келди. Биринчиден, муниципалитеттер максаттар менен тапшырмаларды өтө көп чаташтырып, орто-аралык натыйжаны максаттан айырмалай алышпайт. Мисалы¹ муниципалитет мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар (МЧА) күндүз жашай турган борборду түзүүнү максат кылат. Чындыгында максат – мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын кошумча көндүмдөрүн өнүктүрүү жана социалдаштыруу.

Экинчиден, муниципалитеттерди техникалык тапшырмага конкреттүү аракеттерди, конкреттүү товарларды же кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алууга жазып коюу аракетин чоң кыйынчылыктар менен токтотушту. Ошону менен бул сатып алуулар артыкчылыктуу көйгөйлөрдү чечүүгө алып барбайт. Мисалы, жамаат жаштар жана эркектер арасындагы аракеттикти артыкчылыктуу көйгөй деп атаган чакта муниципалитет техникалык тапшырмага паркты калыбына келтирүүнү жазып койгон экен. Ошону менен бирге муниципалитет калыбына келтирилген парк эркектердин жана жаштардын бош убактысын толтурууга жардам берип, аларды үй-бүлөсү менен көбүрөөк убакыт өткөрүүгө түртөт деп эсептейт. Бирок дал ушул парк жамаатты аракеттиктен куткарып калат деп эч ким далилдеп берген эмес. Социалдык долбоорлордун сынагы жаңы, муниципалитетке белгисиз, маселени чечүүнүн инновациялык чечимин табуу үчүн өткөрүлөт.

Үчүнчүдөн, маалыматты кыска баяндоо жана МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоору сунуштаган тех-

¹ Ушул жерде жана мындан ары муниципалитеттердин – МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоорунун катышуучуларынын ишмердигине байланышпаган абстракттуу мисалдар келтирилет

1-таблица. Муниципалдык социалдык тапшырыкты аткаруу үчүн техникалык тапшырмалар

Район	Муниципалитет	Көйгөй	Максаттуу топ
Баткен облусу			
Лейлек	Сүлүктү шаары	Социалдык-маданий чөйрөдө көрсөтүлгөн кызматтардын төмөн деңгээли	Социалдык-маданий чөйрөдө көрсөтүлгөн кызматтардын төмөн деңгээли
Лейлек	Тогуз-Булак АА	Мүмкүнчүлүгү чектелген балдарды турмуш шарттарына көнүүсү шарттардын жоктугу жана ошондой балдарга кам көрүү жана тарбиялоо боюнча ата-энелердин билим деңгээлинин төмөндүгү	Мүмкүнчүлүгү чектелген 38 бала
Лейлек	Сумбула АА	Мектепке чейинки курактагы балдарды окутуу жана тарбиялоо үчүн шарттардын жоктугу	Мектепке чейинки курактагы 120 бала
Лейлек	Катран АА	Мектепке чейинки курактагы балдарды мектепте билим алууга даярдоо үчүн шарттардын жоктугу	Мектепке чейинки курактагы 1165 бала
Жалал-Абад облусу			
Токтогул	Кара-Көл шаары	Мүмкүнчүлүгү чектелүү балдарга алардын дараметине жараша кошумча билим берүү жана тарбиялоо үчүн шарттардын жоктугу	Мүмкүнчүлүгү чектелген 86 бала
Чаткал	Каныш-Кыя АА	2ден 6 жашка чейинки балдарга кошумча билим берүү жана алардын туура эс алуусун уюштуруу үчүн шарттардын жоктугу	2ден 6 жашка чейинки курактагы 500 бала
Чаткал	Терек-Сай АА	Чөнтөгү жука үй-бүлөлөрдө өскөн жана жетим балдарга кошумча билим берүү үчүн шарттардын жоктугу	165 жакыр үй-бүлө, 2 тоголок жетим, 3төн 7 жашка чейинки 79 жарым-жартылай жетим бала
	Таш-Көмүр шаары	Жаштардын кошумча билим, тарбия жана маалымат алуусу үчүн начар шарттар	Таш-Көмүр шаарынын жаштары (шаар калкынын 65%)
Тогуз-Торо	Каргалык АА	Мүмкүнчүлүгү чектелген балдарды сакайтуу жана коомго адаптациялоо үчүн шарттардын жоктугу	18 жашка чейинки мүмкүнчүлүгү чектелген 82 бала, алардын ичинен ДЦП менен 17 бала
Чаткал	Чаткал АА	2ден 6 жашка чейинки балдарга кошумча билим жана тарбия берүү үчүн шарттардын жоктугу	2ден 6 жашка чейинки курактагы 616 бала
Талас облусу			
Талас	Өмүралиев АА	Улуттук маданиятты өнүктүрүүдө жана жайылтууда чектелүү мүмкүнчүлүктөр	16дан 28 жашка чейинки курактагы 300гө жакын жаштар
Талас	Көөк-Ой АА	Мектепке чейинки курактагы балдарды мектепте билим алууга даярдоо үчүн шарттардын жоктугу	Мектепке чейинки курактагы 30 бала

никалык тапшырманын формасын толтуруу көп кыйынчылыктарды пайда кылды. Бул болсо ушул өңдүү документтерди даярдоодо муниципалитеттердин көндүмдөрү чабал болгонунан кабар берет.

МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоорунун кызматкерлери техникалык тапшырмаларды кайра иштеп чыгууга кайтарып, бир нече саат бою муниципалитеттерге телефондон да, жеринде да кеп-кеңештерди берүүгө мажбур болушту. Катышуучулар чарчап, ачууланып, үмүтүн үзүп, бирок кайрадан баш көтөрүп жатышты жана натыйжада биргелешкен аракеттер менен 12 пилоттук муниципалитетте муниципалдык социалдык тапшырыкты аткаруу үчүн техникалык тапшырманы түзүп чыга алдык. Андан ары бардык техникалык тапшырмалар МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоорунун квалификациялуу юристтери жана профилдик министрликтердин адистери өткөргөн юридикалык жана атайын экспертизага түштү.

Маалымат өнөктүгү жана табыштамаларды чогултуу

Ошентип 2014-жылдын июнь айында бардык техникалык тапшырмалар даяр болуп, муниципалитеттерге тапшырылды.

литеттер муниципалдык социалдык табыштамаларды ишке ашырууга сынак жарыялашты (2-табл. караңыз). Сынактар ийгиликтүү өтүүсү үчүн кеңири маалымат өнөктүгүн өткөрүп, бейөкмөт коммерциялык эмес уюмдардын көңүлүн бурдуруу маанилүү эле. Маалымат өнөктүгүнүн алкагында улуттук да, жергиликтүү да деңгээлдерде кадамдар жасалды. Улуттук деңгээлде сынактар тууралуу маалымат электрондук почтанын бардык мүмкүн болгон каналдары аркылуу жайылтылып, сайттарга жайгаштырылды. Ошондой эле “Вечерний Бишкек” гезитине муниципалитеттерге шилтеме жасоо менен сынактар тууралуу жалпылаштырылган жарыя чыкты. Өзүнчө социалдык топтордун, мисалы, балдардын же мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын кызыкчылыгын коргоо менен алектенген тармактык секторалдык бейөкмөт уюмдардын көңүлүн сынакка бурдуруу максаты коюлду. Жергиликтүү деңгээлде өнөктүк жергиликтүү басма сөздө жарыяларды, ошондой эле сырткы жарнаманын бардык түрлөрүн – постерлерди, кулактандырууларды, плакаттарды, баннерлерди, чакырууларды камтыды.

Натыйжада 12 муниципалитет бейөкмөт уюмдардан 39 табыштама алды, орточо эсеп менен бир жамаатка болжол менен 3 табыштамадан тийди. Анткен менен табыштамалардын саны бир муниципалитеттен экинчи муниципалитетке салыштырмалуу олуттуу түрдө айырмаланып турду. Мисалы, көптөгөн ЖӨБ органдарына экиден гана табыштама тийди. Бул минималдык сан, ошону менен бирге сынак өттү деп эсептелинет. Башкаларга, мисалы, Терек-Сай ААга 7 табыштама түштү. Табыштамалардын санында мындай айырмачылык эмнеге байланыштуу болду? Биринчи кезекте муниципалитеттин аймагында муниципалдык социалдык тапшырыкты аткарууга жөндөмдүү тиешелүү бейөкмөт уюмдун жоктугу. МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоору сынакка улуттук тармактык жана секторалдык БӨУ катышат деп үмөткөн. Бирок алар ар түрдүү себептер менен азырынча процесске сырттан байкоо салып турууну чечишти. Долбоорлордун суммасы борбор калаанын ченеми боюнча көп болбогонун, ал эми донордун каражаттарына караганда бюджеттеги каражатты башкаруунун түйшүгү бир кыйла көп болгонун эсепке алганда бул таң калычтуу деле эмес. Экинчи жагынан оң жагы да бар – баш кала-

адагы ири БӨУлар жергиликтүү социалдык тапшырыктар сынагына катышкан жок жана жергиликтүү бейөкмөт уюмдардын сынактан жеңүү мүмкүнчүлүгү жогорулады. Анткен менен келечекте ири секторалдык БӨУлар жергиликтүүлөр менен инновациялар, тажрыйбалар жана атайын билимдери менен бөлүшүп тургандын үстүнөн иштеш керек.

Сынактын катышуучуларына – бейөкмөт уюмдарга талаптар стандарттуу болгонуна карабастан, көптөгөн бейөкмөт уюмдар документтердин зарыл болгон пакетин тапшыра алышкан жок. Карыз жоктугу тууралуу Салык инспекциясынан жана Социалдык фонддон маалымдама, өткөн жыл үчүн баланстык отчеттун көчүрмөсү жана кирешелер менен чыгашалар тууралуу отчеттун көчүрмөсүн тапшыруу өзгөчө көп кыйынчылыктар менен коштолду. Кээ бирлерге болсо долбоордун өзөктүк аткаруучуларынын таржымалы жана башка документтер жетпей жатса, башкалардын документтери нотариалдык жактан күбөлөндүрүлгөн эмес. Экинчи жагынан бул болсо БӨУ табыштаманы түзүү үчүн жетиштүү тажрыйбага ээ болбогонунан, башка жагынан алып караганда, табыштамалардын жол-жобосу жана аларга карата талаптар өркүндөтүлбөгөнүнөн кабар берет. Жалпысынан муниципалитеттердин өздөрү да табыштамаларды кабыл алуу баскычында документтердин толук же толук эместигин текшербей ката кетирип алышты. Натыйжада, төрт муниципалитетте сынак өтпөй калды жана аны кайрадан жарыялоого туура келди (2-таблицаны караңыз).

СЫНАК - ТОЛГОН ТОКОЙ СУРООЛОР

Акыры табыштамалар алынды жана сынак өткөн жерде сынактык комиссиянын мүчөлөрү аларга баа берип, арасынан эң татыктуусун тандап алыш керек болчу. Баса, сынактык комиссияга жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын гана өкүлдөрү эмес, ошондой эле жамааттын өкүлдөрү да, аны менен катар долбоор жалпысынан ошолордун маселесин чечүүгө багытталган максаттуу топтун өкүлдөрү да кирди.

Долбоордун пилоттук мүнөзүн эске алуу менен, сынактык комиссиянын жыйынын эки баскычка бөлүү чечими кабыл алынды. Биринчи баскычында комиссиянын мүчөлөрү түшкөн сунуштарды өз алдынча баалап чыгышты. Алар адегенде бардык талап кылынган документтердин бар болуп-болбогонун текшерип, андан соң сапаттын критерийлерине жана табыштаманын техникалык тапшырмасына шайкештигин текшеришти. Бул үчүн баалоо баракчаларын толтурушту. Баалоо баракчалары сынактын шарттарына жараша түзүлгөн жана баалоонун төмөнкүдөй критерийлерин камтыган:

- сынактын тематикасына, максаттарына жана шарттарына шайкештиги;
- катышуучунун тийиштүү багытта мурдагы ишинен алган тажрыйбасы;

2-таблица. Муниципалдык социалдык тапшырыкты ишке ашырууга сынактар тууралуу маалыматтар жана сынак тууралуу маалыматты жайылтуу каналдары

Муниципалитет	Сынактын ко-миссиянын жый-ынын өткөрүү күнү	Түшкөн табыштама-лардын саны	Сынактын макамы	Сынак тууралуу маалыматты жайылтуу жолдору	
				Сынактын маалыматты таратылган жерлер	Сынактын маалыматты таратылган жерлер
Көк-Ой АА, Талас облусу	12.08.2014	2 табыштама ("Айкөл", "Нурбала" КЭУ)	Өткөн жок	"Вечерний Бишкек" гезитине жалпы жарыя. Сынактын комиссия тууралуу жарыя долбоор тууралуу постерлер, комиссиянын жыйыны тууралуу кулактандыруулар, аймактагы маалымат такталарына илинген баннерлер түрүндө басма сөз ММК ("Талас турмушу" гезити) аркылуу таратылды.	
Өмүралиев АА, Талас облусу	12.08.2014	2 табыштама түштү ("КМЛ", "Айкөл" КЭУ)	Өткөн жок	"Вечерний Бишкек" гезитине жалпы жарыя. Сынактын комиссия тууралуу жарыя долбоор тууралуу постерлер, комиссиянын жыйыны тууралуу кулактандыруулар, аймактагы маалымат такталарына илинген баннерлер түрүндө басма сөз ММК ("Талас турмушу" гезити) аркылуу таратылды.	
Сумбула АА, Баткен облусу	12.08.2014	3 табыштама түштү ("Билек", "Кожой Серек", "Экопес-Лейлек" КЭУ)	Өттү	"Вечерний Бишкек" гезитине жалпы жарыя, "Баткен Таңы" облустук гезитине, "Ата-Журт" райондук гезитке да жарыя берилди. Коомдук жайларда долбоор тууралуу постерлер, комиссиянын жыйыны тууралуу кулактандыруулар, баннерлер жайгаштырылды. Комиссиянын жыйынына чакыруу баракчалары жиберилди.	
Тогуз-Булак АА, Баткен облусу	14.08.2014	2 табыштама түштү ("Инсан-Лейлек", "Элдик Демилге" БӨУ)	Өткөн жок	"Вечерний Бишкек" гезитине жалпы жарыя, "Баткен Таңы" облустук гезитине, "Ата-Журт" райондук гезитке да жарыя берилди. Коомдук жайларда долбоор тууралуу постерлер, комиссиянын жыйыны тууралуу кулактандыруулар, баннерлер жайгаштырылды. Комиссиянын жыйынына чакыруу баракчалары жиберилди.	
Катран Баткен	14.08.2014	2 табыштама түштү ("Инсан Лейлек", "Элдик Демилге Тогуз-Булак" БӨУ)	Өттү	"Вечерний Бишкек" гезитине жалпы жарыя, "Баткен Таңы" облустук гезитине, "Ата-Журт" райондук гезитке да жарыя берилди. Коомдук жайларда долбоор тууралуу постерлер, комиссиянын жыйыны тууралуу кулактандыруулар, баннерлер жайгаштырылды. Комиссиянын жыйынына чакыруу баракчалары жиберилди.	
Сүлүктү Баткен	13.08.2014	3 табыштама түштү ("Кожой-Серек", "Билек", "Алтын сап" КФ)	Өткөн жок	"Сулей-Инфо" гезитине, "Баткен Таңы" облустук гезитине жарыя берилди.	
Каныш-Кыя Жалал-Абад	14.08.2014	5 табыштама түштү (толук эмес)	Өткөн жок	Жарыя "Акыйкат" гезитине, "Чаткал оттору" райондук гезитине берилди.	
Чаткал Жалал-Абад	14.08.2014	5 табыштама түштү (толук эмес)	Өткөн жок	Жарыя "Акыйкат" гезитине, "Чаткал оттору" райондук гезитине берилди.	
Терек-Сай Жалал-Абад	12.08.2014	7 табыштама түштү	Өттү	Жарыя "Акыйкат" гезитине, "Чаткал оттору" райондук гезитине берилди.	
Кара-Көл Жалал-Абад		3 табыштама түштү (толук эмес)	Өткөн жок	Жарыя "Акыйкат" гезитине берилди. Долбоор тууралуу постерлерди коомдук жайларга илиш керек.	
Таш-Көмүр Жалал-Абад	14.08.2014	4 табыштама түштү	Өттү	Жарыя "Акыйкат" гезитине берилди. Долбоор тууралуу постерлерди коомдук жайларга илиш керек.	
Каргалык Жалал-Абад		2 табыштама түштү (толук эмес)	Өткөн жок	Жарыя "Кыргыз Туусу" гезитине берилди. Коомдук жайларда долбоор тууралуу постерлер, комиссиянын жыйыны тууралуу кулактандыруулар, баннерлер жайгаштырылды. Комиссиянын жыйынына чакыруу баракчалары жиберилди.	

- кырдаалга анализ жасоо, маселелерди жана тапшырмаларды так аныктоо;
- жергиликтүү социалдык программаларга ылайык, долбоордун максаттуу топтордун маселелерин чечүүгө жана керектөөлөрүн канааттандырууга багыттуулугу;
- пландалып жаткан иш-чаралардын анын максаттарына жана тапшырмаларына шайкештиги;
- бюджеттин негиздүүлүгү;
- өз каражаттардын жана кошумча каражаттарды тартуу мүмкүнчүлүгүнүн бар болгону;
- гранттык каржылоо токтотулгандан кийин долбоордун туруктуулугун камсыздоо үчүн иштелип чыккан механизм;
- долбоорду ишке ашыра алуу жана анын натыйжалуулугу.

Андан соң комиссия мүчөлөрүнүн жеке баалары жыйынтыктоочу баа болуп кошулуп, табыштамалардын рейтинги пайда болду. Бирок соңку чечимди кабыл алуу үчүн бул жетишсиз эле. Анткени комиссиянын мүчөлөрү бардык техникалык учурларды эсепке алуу менен чечим чыгаруу үчүн зарыл болгон бардык билимге ээ эмес эле. Ошондуктан эң көп балл алган долбоорлор укуктук жана техникалык экспертизага жиберилди.

Андан соң комиссия жыйынынын экинчи баскычы өттү. Ал коомчулук үчүн ачык болду. Ал жерде бардык кызыкдар жактардын, анын ичинде максаттуу топтордун жана сынактын катышуучулары болгон бейөкмөт уюмдардын өкүлдөрүнүн катышуусунда комиссия экспертизанын жыйынтыктарын угуп чыгып, сынактын жеңүүчүлөрүн таануу тууралуу соңку чечимди кабыл алды¹.

Сынактык комиссиянын ушул иши нормаларга жана жол-жоболорго карата процесс азырынча толук иштелип чыга электигин көрсөттү. Мындан тышкары комиссиянын бардык эле мүчөлөрү баалоо критерийлери, долбоордук сунуштар деген эмне экенин түшүнө бербейт, бюджетти “окуганды” билишпейт. Практика көрсөткөндөй, сынактык комиссиянын ийгиликтүү жана сапаттуу иши үчүн

аларды атайын окуудан өткөрүш керек.

Техникалык экспертизанын сабактары

Эмесе, сынактык комиссиянын алгачкы жыйыны эң көп балл топтой алган табыштама-лидерлерди аныктады. Анткен менен комиссия мүчөлөрү берген эң жогорку баа табыштама жеңүүчү болуп табылат дегенди билдирбейт. Долбоордун пилоттук мүнөзүн, тапшырыкчы-муниципалитеттер үчүн да, БӨУ-арыз берүүчүлөр үчүн да социалдык тапшырык механизми жаңы болгонун эсепке алуу менен табыштамалар мамлекеттик социалдык тапшырыктын талаптарына жана техникалык тапшырмалардын шарттарына шайкеш келип-келбегенин текшерүү керек эле. Ушул текшерүүнү сапаттуу өткөрүү үчүн муниципалитеттер табыштамаларга техникалык жана нормативдик экспертизаны уюштуруп берүү өтүнүчү менен ӨСИге кайрылышты.

Күтүлгөндөй эле экспертиза бейөкмөт уюмдар табыштама жазууда бут тоскон чоң көйгөйлөрдү аныктай алды. Ошону менен катар бул көйгөйлөр техникалык себептерге да, ошондой эле муниципалдык социалдык тапшырыктын маңызын түшүнбөгөндүктөн да пайда болгон.

Негизги көйгөй – жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын атынан муниципалитеттер социалдык тапшырыктын жардамы менен кандайдыр бир деңгээлде инфраструктуралык маселелерди чечип алууга аракет кылышкан. БӨУ-арыз берүүчүлөр табыштамадан күтүлгөн нерселерди жакшыраак түшүнүп, муну менен жеңишке жетүү үчүн мүмкүнчүлүктөрүн көбөйтүү максатында ЖӨБ органдары менен кеңешкени түшүнүктүү. Ал эми ЖӨБ органдары бейөкмөт уюмдарга табыштамага ремонттук-курулуш иштердин чоң көлөмдө кошууну, атүгүл социалдык тапшырык болуп эсептелбей турган жабдууларды жана материалдарды сатып алууну сунушташкан.

Бул күтүлбөгөн окуя болду деп айтууга болбойт. Өнүктүрүү саясат институту муниципалитеттер кандай болгон күндө да муниципалдык социалдык тапшырыктын алкагына физикалык инфраструктуралык иштерди кошуп кетүүгө аракет жасайт деп күткөн. Ошондуктан башында эле ремонттук-курулуш иштер долбоордун социалдык максаттарына байланган болуш керек, ал эми алардын жалпы наркы долбоордун жалпы суммасынан 50 пайыздан же 500 миң сомдон ашпаш керек деп белгилеп койгон. Башкача айтканда, ремонттук-курулуш иштердин зарылчылыгы социалдык иштердин керектөөлөрү менен шартталган. Мисалы, Талас облусунун Өмүралиев ААнын долбоорунда жаштарды салттуу билимдерди чогултууга жана сактоого тартуу, комузда ойноого үйрөтүүнү уюштуруу үчүн Маданият үйүндөгү окуу аудиториясын ремонттоо талап кылынган.

Анткен менен ремонт, курулуш жана сатып

¹ “Муниципалитет” журналынын ушул атайын чыгарылышы даярдалып жаткан чакта айрым пилоттук муниципалитеттер сынактык комиссиянын жыйынынын экинчи баскычын өткөрүүгө үлгүрбөй калгандыктан жеңген БӨУ тууралуу маалымат www.dpi.kg сайтында кошумча жайгаштырылат, ошондой эле MCT GIZ/Fonds Долбоорунун биринчи фазасынын натыйжалары жалпылоочу талкууга коюлат (2014-жылдын 23-сентябрында өтөт деп пландалууда). Биздин маалыматтарды байкап туруңуз.

алуулар долбоордун суммасынан 80 пайызды ээлеген, ал эми алардын багыты коммерциялык мүнөзгө ээ болгон табыштамалар да болду. Тилекке каршы айрым муниципалитеттер долбоордон чыгып калуу тобокелчилиги алдында калды, анткени алардан түшкөн долбоорлор социалдык тапшырыктын алкактарына эч эле сыйган эмес. Мисалы, муниципалитеттердин бири БӨУ-арыз берүүчүгө ... маданият сейил багына аттракциондорду жана башка көңүл ачуу үчүн жабдууларды сатып алуу кеңешин берген. Андан кийин аларды пайда табуу үчүн ижарага берүү пландалган экен. Муниципалитет ушундай долбоорду мисалы, жергиликтүү экономиканы өнүктүрүүнүн жана бизнести колдоонун алкагында ишке ашырууга укуктуу. Бирок бул социалдык тапшырыкка эч кандай тиешеси жок таптыр башка окуя.

Бирок ремонттук-курулуш иштери жана жабдууларды сатып алуу социалдык тапшырыктын керектөөлөрүнө шайкеш келген тапшырыктарда да суроолор жана кыйынчылыктар болбой койгон жок. Долбоорлордун олуттуу бөлүктөрүндө ремонтко жана материалдарга кетчү чыгымдар начар эсептелген, жумуштардын айрым бир түрлөрү эсепке алынбай калган, дефекттик акттар түзүлгөн эмес жана аларды түзүү үчүн комиссия уюштурулбай калган. Мисалы, муниципалитеттердин биринде сметаны эсептөөдө зарыл болгон арматуранын саны, эшик-каалагалардын аянты ашкере көрсөтүлгөн, монолит менен каптоо үчүн ВР торчосу каралган эмес, бетондун көлөмү ашык айтылган, жасалга үчүн материалдар эсепке алынбай калган ж.б. Электр бөлүгүндө иштерге кетчү материалдар – кошкучтар, розеткалар, кошулуу үчүн кабелдер ж.б. эсепке алынган эмес. Башка бир муниципалитетте болсо сатып алынган плитустардын саны пландалгандан аз болуп калган (17 даана плитус сатып алып, 32ни орнотушкан), терезени алмаштыргандан кийин боорлорун жасалгалоочу материалдар жана жумуштар эсепке алынган эмес. Мисалы, праймер, сарпаңке, «Финиш» шпаклевкасы. Анткен менен бул техникалык кемчиликтер техникалык экспертизадан кийин жоюлган.

Арыз берүүчүлөр лицензиялоо жөнүндө мыйзамга байланышкан ишмердиктин түрлөрүн сунуштаган жерде иш татаал эле. Тилекке каршы көп эле аймактык бейөкмөт уюмдар ишмердиктин айрым түрлөрүнө, мисалы мектепке чейинки билим берүүгө лицензия талап кылынарын биле беришпейт. Мындай учурларда арыз берүүчүлөр келечекте мыйзамдарды бузуп албоо үчүн бир катар иш-чараларды алмаштырууга мажбур болушту. Жалпысынан техникалык жана нормативдик экспертиза долбоорлордун сапатын жакшыртууга жана келечекте пайда болчу маселелерди алдын алууга жардам берди. Анткен менен алар социалдык долбоорлорду иштеп чыгуу маселелеринде аймактык бейөкмөт уюмдардын дарамети жетиш-

сиз болгон аттын кашкасындай көрсөтүп койду. Бирок эми бул деле күтүүсүз окуя болгон жок. Атугүл МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоору бейөкмөт уюмдарды жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен келишимдик өз ара мамилелер процессине тартуу жолу менен бул маселени чечүүгө көмөктөшүүнү көздөйт.

Экинчи жагынан мамлекеттик социалдык тапшырыкты муниципалдык деңгээлде түзүү жана аткаруу жол-жобосу олуттуу кайра иштеп чыгууну талап кылат.

2015-жылдагы күтүүлөр

Эми, сынакты өткөрүп, муниципалдык социалдык тапшырыктын аткаруучусун тандагандан кийин аны ишке ашыруу боюнча чоң иштер күтүп жатат. Процесстин бардык катышуучулары – жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын атынан муниципалитеттер, бейөкмөт уюмдар, Өнүктүрүү саясат институту жана МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоору көптү үмөтүп да, тынчсызданып да турат. Долбоордун новатордук мүнөзү көптөгөн кыйынчылыктарды жеңүүгө, жол-жоболорго, ченемдик базага, ишке тартылган жактар тарабынан мамилелерге карата көп сандагы эң күтүүсүз жана өтө татаал суроолорго жооп берүүгө жардам берүүдө.

2014-жылдын күз мезгилинде ЖӨБ органдары менен БӨУ ортосундагы келишимдерди түзүүнүн алкагында долбоорлор сынактык комиссиядан түшкөн эскертүүлөр боюнча ийинине жеткириле иштелип чыгып, бюджеттер такталып, отчеттуулук жана мониторинг жол-жоболору сүйлөшүлөт. Процесстин бардык катышуучулары атайын окуудан өтөт, 2014-жылдын соңунда – 2015-жылдын башында муниципалитеттер өздөрүнүн социалдык тапшырыктарын каржылоо үчүн каражаттарды ала башташат. Өнүктүрүү саясат институту долбоор үчүн негизги жооптуу жак катары жалпысынан тапшырыктарды ишке ашыруу кандай жүрүп жатканына көз салат жана бул тууралуу “Муниципалитет” журналынын беттеринде сиздерге баяндап бермекчи.

Чүй облусунда мамлекеттик социалдык тапшырыкты ишке ашыруу практикасы – муниципалитеттердин жаңы билимдери үчүн полигон

Надежда ДОБРЕЦОВА,
Айганыш КАЧАГАНОВА, ӨСИ

Социалдык өнүктүрүү министрлигинин (СӨМ) тажрыйбасында социалдык тапшырык кантип иштеп жатканын Кыргызстандын 12 пилоттук муниципалитетинин өкүлдөрү үйрөнүп чыгышты. Алар 2014-жылдын август айында социалдык маселелерди чечүүгө БӨУ арасында сынактарды өткөрүшөт. Бишкекте жана Чүй облусунда СӨМ тажрыйбасын үйрөнүү үчүн Баткен, Жалал-Абад жана Талас облустарындагы муниципалитеттердин жана бейөкмөт уюмдардын өкүлдөрү үчүн окуу сапары уюштурулду.

Муниципалитет	Көйгөй
Кара-Көл ш.	Майып балдарды сакайтуу жана социалдаштыруу
Өмүралиев АА	Маданиятты өнүктүрүү
Көк-Ой АА	Мектепке чейинки билим
Сүлүктү ш.	Маданиятты өнүктүрүү
Тогуз-Булак АА	Майып балдарды сакайтуу жана социалдаштыруу
Сумбула АА	Мектепке чейинки билим
Катран АА	Маалыматка жана кошумча билим берүүгө жеткиликтүүлүк
Каныш-Кыя АА	Мектепке чейинки билим
Терек-Сай АА	Аз камсыздалган үй-бүлөлөр жана жетим балдар
Таш-Көмүр ш.	Маалыматка жана кошумча билим берүүгө жеткиликтүүлүк
Каргалык АА	Майып балдарды сакайтуу жана социалдаштыруу
Чаткал АА	Мектепке чейинки билим

Жакынкы келечекте он эки муниципалитет жалпы суммасы 12 миллион сомго ушул жамааттардагы эң көйгөйлүү социалдык маселелерди чечип берүүнү бейөкмөт уюмдарга тапшырмакчы. Көйгөйлөр муниципалитеттердин аймагында жергиликтүү өз алдынча башкаруунун күчү менен уюштурулган атайын изилдөөлөрдүн жүрүшүндө аныкталган.

Муниципалитеттерде суроолор көп. Муниципалдык социалдык тапшырык процессин мыйзамдын бардык талаптары аткарылгыдай кылып, кантип уюштурса болот? Жардамга муктаж социалдык топтордун керектөөлөрүн кантип эсепке алыш керек? Каржылоону канткенде туура уюштурууга болот? Тапшырыкты аткаруучу – БӨУну тандоодо кантип жаңылбаш керек? Мамсоцтапшырыкты ишке ашыруу практикасын үйрөнүп, ушул суроолордун жок дегенде айрымдарына гана жооп алуу үчүн мына ушул сапар уюштурулду.

Сапардын катышуучулары мүмкүнчүлүгү чектелген адамдарды интеграциялоо боюнча Бишкектеги шаардык реабилитациялык борбордун; оор турмуштук кырдаалга кабылган балдарга жана үй-бүлөлөргө социалдык кызматтарды көрсөткөн борборлорду колдоо боюнча Улуттук кызыл жарым ай коомунун (балдардын кризистик борбору) жана “Манас” социалдык кыштагынын иши менен жакындан таанышуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушту. Бул уюмдар ар кайсы убактарда СӨМ өткөргөн

мамлекеттик социалдык тапшырыкты ишке ашырууга сынактын жеңүүчүлөрү болуп табылган, бул өңдүү практиканын оң жана терс жактарын жакшы билишет.

Коммерциялык эмес уюмдарды социалдык мааниге ээ программаларды аткарууга тартуу боюнча алгачкы тажрыйба 2004-жылы орун алган, - деп айтып берди КР Социалдык өнүктүрүү министрлигинин Соцкамсыздоо департаментинин социалдык тейлөө бөлүмүнүн башкы адиси Саида АСАНБАЕВА. – Бул демилгенин максаты – социалдык маселелерди чечүүгө жаңы күчтөрдү аныктоо, колдоо жана тартуу, ошондой эле ушул чөйрөдө иштеген коммерциялык эмес уюмдардын аракеттерин бириктирүү. Акыркы жылдары бейөкмөт уюмдардын социалдык долбоорлорун каржылоонун көлөмү кескин өстү – 2009-жылдагы 4,3 млн. сомдон 2013-жылдагы дээрлик 14 миллион сомго жетти. МСТга муниципалдык бюджеттер аркылуу сарп тала турган 12 миллион сом – социалдык тапшырыкты өнүктүрүүгө олуттуу салым жана муниципалитеттер ийгиликтүү тажрыйбага ээ болуп, социалдык тапшырыкты өз практикасында жыл сайын колдонуп калат деп үмтөтөбүз”.

Окуу сапарынын алгачкы күнүндө КР Социалдык өнүктүрүү министрлигинин өкүлдөрү жана Долбоордун эксперттери катышуучулардын көңүлүнө мамлекеттик социалдык тапшырыкты ишке ашыруунун ийгиликтүү мисалдарын тартуулашып,

мамлекеттик социалдык тапшырык чөйрөсүндөгү мыйзамдар жана социалдык долбоорлор сынагын өткөрүүдө ЖӨБ органдарынын милдеттери менен тааныштырып чыгышты.

Сапардын катышуучулары мамлекеттик социалдык тапшырыкты аткарган уюмдардын ишинин мазмунуна, ошондой эле БӨУ өткөн жол-жоболоруна кызыгышты. Эң көп узатылган суроолордун арасында реабилитациялык борборлорду, социалдык кыштакты жана балдардын кризистик борборун күтүү үчүн муниципалитет жана мамлекет тарабынан көрсөтүлгөн жардам тууралуу суроолор болду. Мекемелердин жетекчилеринин айтымында, мамлекет тарабынан олуттуу жардам көрсөтүлбөйт, күнүмдүк зарыл муктаждыктарга кызматкерлер жана тарбиялануучулар өз аракети менен акча табышат. Мисалы, алар кол өнөрчүлүк менен алектенишет.

Эң көп узатылган суроолордун дагы бири балдарды мекемелерге кабыл алуу процесси болуп калды. Айталы, эгерде шаардык реабилитациялык борбордо мүмкүнчүлүгү чектелген балдар бишкектик болуш керек деген шарт болсо, башка эки борбордо мындай чектөөлөр коюлган эмес. Анткен менен ар бир борбордо мүмкүнчүлүгү чектелген балдарга жана улуу муундун өкүлдөрүнө жардам берүү ниети болгону менен, орун баарына эле жете бербей турганын да унутпаш керек.

Көптөгөн катышуучулар, пилоттук айыл өкмөттүн өкүлдөрү муниципалдык социалдык тапшырыкты андан ары ишке ашыруу бул үчүн өз каражаттары бар, дотацияда болбогон аймактардын гана колунан келчү иш деген тыянакка келишти.

Окуу сапарынын экинчи орундагы, бирок мааниси андан кем калышпаган тапшырмасы БӨУ арасында социалдык долбоорлорго сынакты уюштурууда жана өткөрүүдө муниципалитеттерге консультативдик жардам көрсөтүү болуп калды. Пилоттук долбоор үчүн ушул сынак мүмкүн болушунча ачык-айкын, адилет өтүп, башка муниципалитеттерде кайталана алчу үлгү болуп бергени өтө маанилүү. Тажрыйба үйрөнгөндөн тышкары сапардын катышуучулары БӨУ үчүн августтун башында өткөрүш керек болгон сынактын жол-жоболору менен таанышып чыгышты, график түзүп, документтерди ирээтке келтиришти.

Ошондуктан тажрыйба алмашуу сапарынын экинчи күнү мамлекеттик социалдык тапшырыкты жайгаштыруу, аткаруу, ага мониторинг жүргүзүү тууралуу мыйзамдардагы нормаларга, ошондой эле Болгариянын мисалында эл аралык тажрыйбага арналды. Муниципалитеттердин өкүлдөрү “Мүмкүнчүлүгү чектелген балдарды окутуу жана тарбиялоо үчүн шарттарды түзүү” темасына долбоорлорду тандап алуу боюнча сынакты өткөрүү жа-

атындагы практикалык иштерге активдүү катышып беришти. Катышуучуларга долбоордук сунуштарды баалоо көрсөткүчтөрү бар баалоочу кагаз сунушталды. Топтордо иштөөнүн натыйжасы боюнча катышуучулар сынактык комиссиянын жыйындарын өткөрүү жана долбоордук сунуштарды баалоо боюнча практикалык көндүмдөргө ээ болушту. Мамлекеттик социалдык тапшырыктын каржылык жагы кызуу талкууга түштү: акча каражаты жергиликтүү бюджетте кантип каралат, каражаттар ушул жылы түшбөү, эгерде тандалып алынган долбоор 3-5 айга созулса, транш-төлөмдөрдү төрт кварталга тең бөлүү зарылчылыгы барбы ж.б. Уюштуруучулар мүмкүн болушунча кеңири жоопторду бергенге аракет кылышты, анткен менен көптөгөн суроолорго жооптор дале табыла элек.

Баймурат БЕКМУРАТОВ, Баткен облусундагы Сумбула АА башчысы: “Биз көптөн бери эле социалдык көйгөйлөрдү чечүү менен алектенгибиз келип жүрөт. Бирок бизге дайыма эле убакыт да, акча да жетишпей калат. Артыкчылыктануу маселе болуп инфраструктура – таштанды, жолдор, суу чыга келет, ал эми эң чабалдардын – мүмкүнчүлүк чектелген балдардын, адамдардын керектөөлөрү, руханий жана жана маданий муктаждыктары жергиликтүү бюджеттин жана ЖӨБ органдарынын көңүл сыртында кала берет. Эми GIZ долбоорунун (Эл аралык кызматташтык боюнча Герман коому) колдоосу менен бизде жаңы механизмди – муниципалдык социалдык тап-

шырыкты сынап көрүү мүмкүнчүлүгү пайда болду. Ошону менен бирге колдоо биз жергиликтүү бюджет аркылуу социалдык көйгөйлөрдү чечүүгө сарптала турган акчада гана камтылган эмес. Биз социалдык көйгөйлөрдү чечүүгө бейөкмөт уюмдарды тартканды үйрөнүп жатабыз, алар чоң чыгармачыл жана жаратуучулук дараметке ээ. Менин түшүнүгүмдө жарандык коом – бул саясат тууралуу кыйкыргандар эмес, бул – татаал коомдук көйгөйлөрдү чечүү менен алектенгендер”.

Айгүл ЖАНТАЕВА, Жалал-Абад облусундагы Терек-Сай ААдагы долбоордун координатору: “Муниципалдык социалдык тапшырыкты ишке ашыруу жеңил болгон жок: көп нерсени билиш керек, татаал жол-жоболорду иштеп чыгып, аларды ишке ашыруу зарыл, түрдүү социалдык топтордун жана бейөкмөт уюмдардын кызыкчылыктарын да эсепке алыш керек. Мурда Кыргызстандагы жергиликтүү өз алдынча башкаруунун эч кимиси муну менен алектенген эмес. Биз бир жагынан бул иште жол баштоочу болгонубузга сыймыктанабыз, экинчи жагынан натыйжасы үчүн чоң жоопкерчиликти алдык. Окуу сапары өз күчүбүзгө болгон ишенимди бекемдеди. Биз муниципалдык социалдык тапшырык муниципалдык деңгээлде көйгөйлөрдү чечүүнүн жакшы аспабы да, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен жарандык коом уюмдарынын өз ара аракеттешүүсүнүн натыйжалуу каналдары да болуп калат деп ишенебиз”.

M

Рубрика “Кыргызстандагы мамлекеттик социалдык тапшырыкка анализ жана аны өркүндөтүү боюнча сунуштар” басылмасынын материалдары боюнча даярдалды¹

МСТ – мамлекеттик социалдык тапшырык

КЭУ – коммерциялык эмес уюм

Мамлекеттик социалдык тапшырык тууралуу түшүнүк, анын мамлекеттик сатып алуулардан айырмасы

Мамлекеттик социалдык тапшырык

МСТ – бул мамлекеттик бюджеттик каражаттардын эсебинен социалдык экономикалык милдеттерди чечүүгө жана кызмат көрсөтүүгө багытталган социалдык программаларды (долбоорлорду) жана айрым бир иш-чараларды жүзөгө ашыруу формасы. МСТ жөнүндө мыйзам социалдык программаларды жүзөгө ашыруу максатында мамлекеттик социалдык тапшырыктарды түзүүнүн, жайгаштыруунун жана жалпы принциптерин, укуктук жана уюштуруучулук негиздерин жөнгө салат. Мыйзам социалдык-экономикалык маселелерди чечүү үчүн бөлүнгөн мамлекеттик бюджеттик каражаттарды пайдалануунун натыйжалуулугун жогорулатууга жана калкка көрсөтүлүүчү социалдык кызматтардын сапатын жакшыртууга багытталган.

- МСТнын максаттары:
- мамлекеттик органдардын иш-аракетинде камтылбаган же толук эске камтылган социалдык маанилүү проблемаларды чечүү;
- мамлекеттик эмес булактардан социалдык чөйрөгө кошумча түрдө адамдык, материалдык, финансылык ресурстарды тартуу;
- бөлүнгөн каражаттардын максаттуу чыгымдалышы үчүн аткаруучулардын жоопкерчилигин жогорулатуу;
- социалдык жактан коргоо чараларынын даректүүлүгүн жогорулатуу;
- калкка социалдык кызматтарды натыйжалуу жана үзгүлтүксүз көрсөтүү үчүн укуктук механизмди түзүү;
- социалдык тапшырыкты аткаруучулардын ортосундагы атаандаштыкты көбөйтүү жана социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн сапатын жогорулатуу;
- мамлекеттик каражаттарды натыйжалуу пайдалануу;
- социалдык кызмат көрсөтүүлөр боюнча рынок түзүү.

МСТ – бул өлкөдөгү социалдык маселелерди чечүүгө карата жаңыча мамиле. Эгерде мурда мамлекет социалдык маселелерди салттуу жол менен – мамлекеттик мекемелерди түзүү жолу менен (колдо болгон кызматкерлер, тийиштүү жайлар, мамлекеттик бюджеттен үзгүлтүксүз каржылоо ж.б.) чечүүгө аракет жасап келсе, МСТ механизмдерин киргизгенден кийин мамлекетте социалдык маселелерди альтернативалык жол менен – туруктуу мекемелерди түзбөстөн – коммерциялык эмес уюмдарга сынактын негизинде гранттарды берүү аркылуу чечүү мүмкүнчүлүгү пайда болду. МСТнын

¹ Кыргызстанда мамлекеттик социалдык тапшырыкка анализ жана аны өркүндөтүү боюнча сунуштар. – Бишкек, 2013. АКШнын Эл аралык өнүктүрүү боюнча агенттиги (USAID) каржылаган Биргелешкен башкаруу боюнча программанын алкагында Коммерциялык эмес укук эл аралык борбору (ICNL) тарабынан даярдалды.

алкагында мамлекет коом үчүн өзгөчө көйгөйлүү маселелерди аныктап алып, ошол маселелерди чечүү үчүн каржылоо бөлүп, КЭУ арасында сынак жарыялайт. Алар өз кезегинде ошол социалдык маселелерди чечүү боюнча өздөрүнүн долбоордук сунуштарын түзөт жана аларды сынактык комиссияга жолдошот. Сынактын жеңүүчүлөрүн аныктоодо сынактык программанын максаттарына жетүүнүн сунушталган жолдорунун натыйжалуулугу, КЭУнун өзү сунуштаган долбоорду ишке ашыруу жөндөмдүүлүгү жана башка факторлор чечүүчү ролду ойнойт. Сынактык комиссия түшкөн сунуштарды карап чыгат жана сынактын жеңүүчүлөрүн аныктайт, алар менен мамлекеттик орган социалдык долбоорлорду ишке ашыруу жөнүндө келишимдерди түзөт. Келишимде КЭУ ишке ашырышы керек болгон долбоордун шарттары жана аталган долбоорду мамлекет тарабынан каржылоонун шарттары сүрөттөлөт. Тараптар ортосундагы өнөктөш мамилелерди кепилдөө үчүн социалдык тапшырык келишиминин шарттарын эки тарап тең талкуулайт, бир жактын макулдугу болбосо эле аткаруучуга таңууланбайт¹. МСТ элдин кызыкчылыгы үчүн мамлекеттик органдар менен жарандык коом уюмдарынын өз ара пайдалуу кызматташтыгынын жаңы механизмдеринин бири болуп эсептелет.

Мамлекеттик сатып алуулар

Мамлекеттик сатып алуулар – мамлекеттик каражаттардын эсебинен толук же жарым-жартылай каржылануучу, “Мамлекеттик сатып алуулар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамдарында белгиленген ар кандай усулдар менен сатып алуучу уюм тарабынан товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуу².

2004-жылдын 24-майында кабыл алынган Кыргыз Республикасынын “Мамлекеттик сатып алуулар жөнүндө” №69 Мыйзамы (мындан ары – Мамлекеттик сатып алуулар жөнүндө мыйзам) мамлекеттик органдар, ЖӨБ органдары, мамлекеттик жана муниципалдык мекемелер жана ишканалар, кызматтар жана фонддор, ошондой эле мамлекеттик же муниципалдык үлүшү бар акционердик коомдор тарабынан товарларды, жумуштарды, кызмат көрсөтүүлөрдү жана консультациялык кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуунун жалпы укуктук экономикалык жана техникалык принциптерин белгилейт.

Мамлекеттик сатып алуулар жөнүндө мыйзамдын максаттары:

- сатып алуулардын эң жогорку үнөмдүүлүгүн жана натыйжалуулугун камсыз кылуу;
- сатып алууларды жүзөгө ашыруунун

жүрүшүндө жөнөтүүчүлөрдүн (подрядчылардын) катышууларын кеңейтүү жана алардын ортосундагы атаандаштыкты өнүктүрүү;

- бардык жөнөтүүчүлөргө (подрядчыларга) карата адилет мамилени камсыз кылуу;
- сатып алуу жол-жоболорунун ачыктыгын камсыз кылуу болуп саналат.

Мамлекеттик сатып алууларды жүзөгө ашырууда сатып алуучу уюм сатып алууну каалаган нерсенин аталышын, санын жана башка мүнөздөмөлөрүн алдын ала билет жана жеткирүүчү менен подрядчылар арасында тендер (сынак) жарыялайт. Жеткирүүчүлөр бааны жана товарлардын, жумуштардын жана кызмат көрсөтүүнүн белгилүү бир сапатын сунуштайт. Тендердин жеңүүчүсүн аныктоодо негизги критерий сунушталган товарлардын, жумуштардын жана кызмат көрсөтүүнүн баасы менен сапатынын айкалышуусу болуп эсептелет.

МСТнын “мамлекеттик сатып алуулардан” айырмасы

Мамлекеттик сатып алуулар менен МСТ ортосунда айырма бир топ. Төмөндө алардын өзгөчө маанилүүлөрү келтирилген.

Сатып алуулардын предмети боюнча айырмалар

Эгерде мамлекеттик сатып алуулар процессинде сатып алуучу уюмдун ар кандай керектөөлөрүнө товарлар, жумуштар жана кызмат көрсөтүүлөр алардын мүнөзүнө карабастан сатып алынса, анда МСТда Мамлекеттик сатып алуулар жөнүндө Мыйзамдын 5-беренесинде аталган чөйрөлөрдөгү социалдык кызмат көрсөтүүлөр гана алынат.

Сатып алуулардын ыкмасындагы айырмалар

Эгерде мамлекеттик сатып алуулар процессинде сатып алуучу уюм күн мурда эмне сатып алаарын билсе, МСТда мамлекеттик же муниципалдык орган ал жетиши керек болгон максаттарды гана билет, бирок ошол максаттарга жетүүнүн жолдорун билбейт. Ушул максаттарга жетүүнүн жолдорун КЭУ – сынактын катышуучулары сунуштайт.

Сынактын тендердин жеңүүчүлөрүн аныктоо ыкмасындагы айырмачылыктар

Эгерде мамлекеттик сатып алуулар процессинде тендердин жеңүүчүсүн аныктоодо башкы критерий сунушталган товарлардын, жумуштардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн баасы менен сапатынын айкалышы негизги критерий болсо, МСТда сынактын жеңүүчүсүн аныктоодо сынактык программанын максаттарына жетүү үчүн сунушталган жолдордун натыйжалуулугу, КЭУнун ал сунуштаган долбоорду ишке ашыруу жөндөмдүүлүгү жана башка факторлор чечүүчү ролду ойнойт.

¹ МСТ жөнүндө Мыйзамдын 14-беренеси.

² 2014-жылдын 24-майындагы №69 “Мамлекеттик сатып алуулар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 1-беренеси.

Мамлекеттик социалдык тапшырык жол-жобосундагы КӨЙГӨЙЛӨР жана аларды чечүү боюнча сунуштамалар

Мыйзамдарга жана МСТны колдонуу практикасын анализдөөнүн жүрүшүндө МСТ сынактык жол-жобосунда бир катар көйгөйлөр аныкталды. Төмөндөгү текстте ошол көйгөйлөрдү (сынактык жол-жоболордун баскычтары боюнча топтоштурулган), ошондой эле аларды чечүү боюнча сунуштамаларды көрүүгө болот.

Социалдык программалардын темаларын аныктоо

МСТ аркылуу каржылоо үчүн артыкчылыктарды аныктоо коомчулук менен консультацияларды өткөрбөстөн эле жүзөгө ашат

Сунуштама

МСТ тууралуу мыйзамдарда калктын жалпысынан социалдык кызмат көрсөтүүлөргө, анын ичинде МСТ механизми аркылуу каржыланса боло турган кызмат көрсөтүүлөргө болгон керектөөсүн аныктоонун натыйжалуу механизмдери жок. Ушул тапта мамлекеттик орган коомдун же калктын белгилүү бир категориясынын муктаждыктарын өз алдынча аныктап келет. Бул болсо МСТ системасынын натыйжалуулугун азайтууда, анткени калк менен консультациялык процедуралардын жоктугунан улам калк анчалык деле муктаж болбогон, же болбосо башка, дагы да актуалдуу жана ошол учурда өтө зарыл болгон кызмат көрсөтүүлөргө салыштырмалуу азыраак деңгээлде керек болгон социалдык долбоорлорду жана кызмат көрсөтүүлөрдү каржылоо фактысы орун алат. Калктын жалпысынан социалдык

кызмат көрсөтүүлөргө, анын ичинде МСТ механизми аркылуу каржылана ала турган кызмат көрсөтүүлөргө болгон керектөөсүн аныктоонун механизмдин рационалдаштыруу зарыл. Бул үчүн төмөнкүлөр зарыл:

1) мамлекеттик органдардын сайттарында социалдык маселелер тууралуу электрондук маалымат базасын түзүү мүмкүнчүлүгүн караштыруу. Ал жакка жарандар жана жарандык коом уюмдары каалаган учурда өз сунуштарын жиберип турмак,

2) тиги же бул калктуу конуштар, региондор жана өлкө боюнча белгилүү бир убакытка эң олуттуу социалдык маселелерди аныктоо үчүн атайын изилдөөлөрдү өткөрүү,

3) социалдык программаларды МСТ механизмдери аркылуу чечүү боюнча каржылоо үчүн эң олуттуу социалдык маселелерди аныктоо максатында коомдук угууларды өткөрүү.

Сынакты жарыялоо

Сынакты жарыялоо жыл сайын ар кайсы мезгилде өтөт. Жеңүүчүлөрдү тандоо критерийлери басылбайт.

Сунуштамалар

Каржы министрлиги акыркы 5 жылда МСТга каражат бөлгөн статистикасын изилдөө, эң акыркы

датасын алып, аны сынакты жарыялоо күнү катары сунуштоо. Сынак тууралуу жарыя менен бирге жеңүүчүлөрдү тандоонун критерийлерин басып чыгаруу зарыл.

Маалыматка жеткиликтүүлүк

Коммерциялык эмес уюмдарды сынак тууралуу маалымдоо веб сайт же ММК аркылуу жүргүзүлөт, бул болсо аймактагы КЭУларга маалымат жеткирүү үчүн жетишсиз. Кызмат көрсөтүүлөрдү жеткирүүчүлөрдүн акталдуу маалымат базасы жок, тийиштүү КЭУ менен системалык даректүү иш алып барылбайт. Сынактын катышуучулары анын жыйынтыгы тууралуу өз убагында маалымдалбайт.

Сунуштамалар

Сынактарды өткөрүү тартиби жана каржыланган долбоорлор тууралуу маалымат жарандар үчүн жеткиликтүү болуш керек жана Коомдук Биринчи канал аркылуу (өлкөдөгү эң белгилүү сыналгы жана үналгы) социалдык жарнама катары жарыяланыш керек, ошондой эле СӨМ сайтында дайыма ачык жерде илинип туруш керек. КЭУ-кызмат көрсөтүүлөрдү жеткирүүчүлөрдүн маалымат базасын түзүү зарыл, ошондой эле МСТны ишке ашыруунун алкагында са-

патсыз кызмат көрсөткөн, же кандайдыр бир мыйзамдарды бузган коммерциялык эмес уюмдардын “кара” жана “күнүрт” тизмелерин түзүш керек. Мыйзамдарда катышуучуларга сынактын натыйжаларын жеткирүүнүн жана билдирүүнүн механизми жана мөөнөттөрү каралышы абзел. Мисалы, SMS жөнөтмө аркылуу жана электрондук почта менен КЭУ-МСТ катышуучулардын маалымат базасына киргизилген коммерциялык эмес уюмдарга маалымат жеткирсе болот. Бул болсо КЭУга маалымат базасында өздөрү тууралуу маалыматтарды өз убагында жаңылап турууга көмөктөшөт.

Сынакка катышуу үчүн арызды жана документтерди берүүнүн формасы

Сынакка катышуу үчүн арыз Социалдык өнүктүрүү министрлигине ачык түрүндө ичине кагаз тигилүүчү папкага салып тапшырылат. Бул болсо бир катар белгилүү КЭУнун алардын долбоордук сунуштамаларда баяндалган идеяларын министрлик башка коммерциялык эмес уюмдарга берип коюшу мүмкүн деген кооптонуусун жаратат.

Сунуштамалар

МСТ боюнча сынакка документтер берүүнүн таалалдыгы. Сынакка катышуу үчүн документтердин пакетин даярдоо процесси түйшүктүү болот жана кымбатка турат. Ошону менен катар сынакка катышуу үчүн катышуучулардын уюмдаштыруу документтерин эки тилде жана нотариалдык жактан күбөлөндүрүлгөн эки нускада берүү талап кылынат. Сынакка катышууну каалаган КЭУ алыскы ай-

макта жайгашканына карабастан документтерди өткөрүү үчүн Бишкекке келүүгө мажбур болгону кырдаалды татаалдаштырууда. Себеби документтерди кабыл алган сынактык комиссия иш жүзүндө өлкөнүн борбор калаасы Бишкекте гана Социалдык өнүктүрүү министрлигине караштуу түзүлөт. Мунун баары сынакка катышуу үчүн документтерди тапшыруу процессин КЭУ үчүн кымбат жана түйшүктүү кылып жатат.

Сынакка катышуу үчүн ошол эле документтер пакетин ар бир жолу өткөрүү зарылчылыгы

Сунуштамалар

Мыйзамдарда сынактык документтерди эки бөлүккө бөлүүнү караштыруу зарыл:

- купуя (долбоордук сунуштар жана анын бюджетти);
- ачык документтер (уставдын, күбөлүктүн жана башка документтердин көчүрмөлөрү).

Сынакка катышуу үчүн тапшырылган документтердин пакетине талаптар өтө түйшүктүү болбош керек. Аны менен бирге нотариус тарабынан күбөлөндүрүлгөн уставдын көчүрмөсүн берүү зарылчылыгы жок.

Арыз берүүчүнүн тандоосу боюнча сынакка документтерди өткөрүүнүн бир нече ыкмасын караштыруу зарыл:

- КЭУнун өкүлүнүн жеке тапшыруусу;
- почта боюнча, атайын кат менен;
- электрондук почта аркылуу;

- МСТ жол-жоболорун башкаруу үчүн, ошондой эле МСТ системасында ачык-айкындуулукту камсыздоо максатында түзүлгөн веб-порталдын жардамы менен.

Ошондой эле мамлекеттик тапшырыкчынын аймактагы бөлүмдөрүн сынактын катышуучуларынын документтер пакетин сынактык комиссияга өткөрүү үчүн кабыл алууга милдеттендирүү зарыл.

Сынакка катышуу үчүн биринчи жолу табыштама берген коммерциялык эмес уюм мамлекеттик тапшырыкчы жыл сайын долбоордук сунушту (сүрөттөлүшүн жана бюджетти) гана талап кыла алгыдай болгон маалымат камтылган документтерди толтуруп, маалымат базасына катталууга тийиш. Мындай учурда КЭУ акыркы жолу бергенден бери өзгөргөн документтерди гана тапшырып калат (мисалы, уставга өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизген учурда).

Сынакка табыштамаларды берүүнүн жүрүшү тууралуу коомчулукту маалымдоо

Күнүмдүк маалымат коомчулук үчүн жеткиликтүү эмес. КЭУлар арасында мамлекеттик органдардын ак ниеттүүлүгүнөн күмөн санагандар бар. Алар табыштамалар сынактык табыштамаларды кабыл алуу мөөнөтү расмий аяктагандан кийин да кабыл ала беришет деп эсептейт.

Сунуштамалар

Мамлекеттик органдын сайтында КЭУ-сынактын катышуучуларынын тизмесин табыштаманын катар

номерин жана кабыл алган күнүн көрсөтүү менен үзгүлтүксүз (мисалы, аптасына бир жолу) жарыялап туруу зарыл.

Сынактык комиссияны түзүү жана анын иш тартиби

Сынактык комиссиянын мүчөлөрүн тандап алуу механизми чийки. МСТ жөнүндө мыйзамга ылайык, сынактык комиссиянын мүчөлөрүн мамлекеттик тапшырыкчы, башкача айтканда мамлекеттик орган тандап алат. Кээде мамлекеттик орган сынактык комиссиянын курамына кирүүнү жана анда коомдук башталышта иштөөнү каалаган көз карандысыз тышкы эксперттердин талапкерлиги боюнча жетиштүү сандагы сунуштарды албай калат. Кээде болсо сынакка катышууну каалаган комиссияга өз өкүлүн жиберүүнү туура көрбөйт. Анткени бул кызыкчылыктардын кагылышуусун пайда кылышы мүмкүн. Буга байланыштуу сынактык комиссиянын курамын түзүү жол-жобосу ачык эмес бойдон калууда, долбоорду конкреттүү сынактын алкагында баалоо үчүн эксперттин компетенциясынын шайкештигин аныктай ала турган критерийлер жокко эсе (ар бир сынактын жана ар бир мамлекеттик органдын өзгөчөлүгүн эсепке алганда). Мындан тышкары мыйзам мамлекеттик органдын аймактагы бөлүмчөлөрүнө өзүнүн жергиликтүү комиссияларын түзүү укугун бергенине карабастан сынактык комиссия негизинен борбор калаада түзүлөт жана иштейт. Сынактык комиссиянын төрагасын шайлоо жол-жобосу жана анын ыйгарым укуктарынын тизмеси жок. Комиссия мүчөлөрүн тандап алуунун өркүндөтүлбөгөн механизми комиссиянын бейтараптуулугунан жана компетенттүүлүгүнөн шек туудурат.

Сунуштамалар

Ушул маселени чечүү үчүн сынактык комиссияны түзүүнүн жол-жоболорун өркүндөтүү, эл аралык тажрыйбадан түрдүү варианттарды өздөштүрүү зарыл. Мисалы, эл аралык тажрыйба боюнча сынактык комиссия бир нече экспертти акы төлөөнүн негизинде жалдап алат. Алар долбоордук сунуш-

тарды өз квалификациясынын алкагында караш-тырышат (бири-биринен көз карандысыз, бири-бирин эч тааныбастан). Ошондой эле кызыкчылыктардын кагылышы тууралуу жобону да иштеп чыгуу зарыл, ошондо баарына ал эмне болгону жана аны кантип алдын алып, же чечсе болоору түшүнүктүү болмок эле.

Долбоордук сунуштарды баалоонун жол-жоболору

Мыйзам сынактын жеңүүчүлөрүн тандап алуунун так критерийлерин камтыбайт. Критерийлер мыйзам алдындагы акттарга киргизилген¹, бирок алар таптакыр натыйжасыз. Себеби:

- 1) баалоо критерийлери так эмес жана атүгүл комиссия мүчөлөрүнүн өздөрүнө да аларды ар түрдүүчө чечмелөөгө мүмкүнчүлүк берет;
- 2) мыйзамдарда факультативдик критерийлер жок, алар тиги же бул сынактын өзгөчөлүгүн эсепке алуу менен комиссиянын кароосу боюнча киргизилмек;

¹ Социалдык программалар (долбоорлор) Сынагын өткөрүү тартиби жөнүндө жобо (2009-жылдын 24-январындагы КР Өкмөтүнүн №41 токтому менен бекитилген).

- 3) комиссия көңүлгө алган бир катар маанилүү факторлор расмий критерий катары бекитилген эмес. (мисалы, долбоордун бюджетинде айлык акынын сунушталган көлөмдөрү). Ошондой эле долбоордук сунуштарды объективдүү эмес баалаган учурлар кездешет. Комиссиянын ар кайсы мүчөсү бир эле критерий боюнча койгон баллдар таптакыр ар башка болушу мүмкүн. Бул болсо комиссия мүчөлөрүнүн компетентсиздиги жана критерийлердин так эместиги тууралуу божомолдорду жасоого жол ачат. Практикада төмөн балл алган (башка КЭУларга салыштырмалуу) КЭУ сынактын жеңүүчүсү деп табылган, бул болсо андан жогору балл алган КЭУнун нааразычылыгын жараткан учурлар кездешет.

Сынактык комиссиянын иш Регламенти жок. МСТ жөнүндө Мыйзамда жана мыйзам алдындагы акттарда сынактык комиссиянын иш тартибин жөнгө салган нормалар каралган эмес. Мисалы:

- 1) комиссиянын ар бир мүчөсү бардык долбоордук сунуштарды изилдеп чыгат (аларга 100дөн ашыгы мүмкүн) – кыска убакыт ичинде көп сандагы табыштамаларды окуп чыгуу кыйын;
- 2) комиссия мүчөлөрү табыштама менен кенен таанышып чыгуу үчүн аны үйлөрүнө алып кетишет, бул болсо табыштамада камтылган маалыматтын купуялуулугун бузат;
- 3) Социалдык өнүктүрүү министрлигинин кызматкерлери – комиссия мүчөлөрү долбоордук сунуштарды баалоо учурунда өзүнүн негизги милдеттенмелеринен бошотулбайт. Буга байланыштуу долбоордук сунуштамалар менен иш сааты аяктагандан кийин да алектенүүгө мажбур;
- 4) арыз жана берилген документтер боюнча гана КЭУнун дараметине баа берүү оор;
- 5) табыштамаларды баалоодо комиссия мүчөлөрү белгилүү бир чөйрөлөрдө жетиштүү компетенцияга ээ болбошу мүмкүн;
- 6) кворумдун болуп-болбогонун аныктоо эрежелери, тандап алуунун, добуш берүүнүн жол-жоболору ж.б. жокко эсе. МСТ жөнүндө мыйзам да, мыйзам алдындагы акттар да сынактык комиссиянын иш тартибин, добуш берүүнүн жол-жобосун ж.б. белгилеген нормаларды камтыбайт.

Сунуштамалар

Табыштамаларды баалоонун бардык критерийлери сынак тууралуу кулактандыруу жайгаштырылган учурда эле жарыяланыш керек. Ошондой эле учурда мыйзамдарда бекитилип калган табыштамаларды баалоо критерийлерин жана өз-өзүнчө критерийлер боюнча баллдарды жайлаштыруунун тартибин кайра карап чыгуу зарыл. Сынактын айрым бир түрлөрүнүн өзгөчөлүктөрүн эсепке алуу үчүн комиссиянын кароосуна факультативдик критерийлерди киргизүү мүмкүнчүлүгүн караштыруу зарыл. Критерийлерди иштеп чыгууда иш жүзүндө сынактын жеңүүчүлөрүн аныктоодо чечим кабыл алууга таасирин тийгизчү бардык факторлорду эсепке алуу зарыл. Долбоордун бюджетине киргизиле алчу айлык акынын (сыйакынын) көлөмү боюнча шарттарды мыйзамдарда бекитүү зарыл. Мындан тышкары бир эле критерийлер боюнча баллдар ар башка болгон учурда макулдашылган чечим кабыл алуу үчүн механизм болуш керек –

комиссия мүчөлөрүнүн ортосундагы кеңешүү, же арыз берүүчүлөрдүн өздөрү менен баарлашуу.

Ошондой эле сынактын катышуучуларынын тизмеси жана алар алган баллдар сынактын жыйынтыгын жарыялоодо малекеттик тапшырыкчынын сайтында жарыяланыш керек. Ушул маселени чечүү максатында МСТ жөнүндөгү Мыйзамга сынактык комиссиянын иш тартиби жөнүндө тийиштүү нормаларды кошуу зарыл. Ошондой эле чет өлкөлүк мамлекеттердин, аны менен катар Азербайжандын тажрыйбасын көңүл салып үйрөнүү керек. Азербайжанда сынактык комиссия акыга бир нече эксперти жалдайт, алар долбоордук сунуштарды көз карандысыз жана жашыруун (б.а., кайсы КЭУнун табыштамасы болгонун билбестен жана бири-бирин тааныбастан) карап чыгышат. Эгерде долбоордук сунуштарда түшүнүксүз жерлер болсо, алар КЭУнун жетекчисин бетме-бет жолугушууга, же Скайп аркылуу баарлашууга, же дагы башка ыкмалар менен жолугушууга чакырышат.

Сынакты өткөрүүнүн мөөнөтү

Мыйзамда долбоордук сунуштарды чогултуу үчүн мөөнөт чектелген – 40 күндөн 60 күнгө чейин, бирок сынактын өзүн өткөрүү үчүн алкак жок. Натыйжада сынактык комиссиянын иши аяктай турган жана сынактын жеңүүчүсү аныктала турган так күн белгиленген эмес.

Сунуштамалар

МСТ жөнүндө Мыйзамда сынакты жыйынтыктоонун

жана жеңүүчүлөрдү аныктоонун убакыт алкагын белгилеп алуу зарыл, мисалы, табыштамаларды чогултуу токтотулгандан кийин 30 күндөн кеч эмес.

Социалдык долбоорду ишке ашыруу тууралуу келишим

Келишимдерде долбоорду ишке ашыруудан күтүлгөн натыйжалар формулировкаланган эмес. Келишим долбоорду ишке ашыруудан күтүлгөн натыйжалардын сүрөттөлүшүн караштырбайт, долбоорду аткарууда сандык жана сапаттык көрсөткүчтөрүн күн мурунтан сүйлөшүп албайт. Мындай факторлор имплементацияланган долбоордун натыйжаларынын субъективдүү баасын минималдаштырууга жол ачмак.

Сунуштамалар

МСТ алкагында социалдык долбоорду күтүлгөн натыйжалар жана алардын өзгөчөлүктөрү тууралуу жобону кошуу менен ишке ашыруу тууралуу жаңы типтүү келишимди иштеп чыгуу зарыл. Ошол эле натыйжалар долбоор жыйынтыкталгандан кийин (же келишимде көрсөтүлгөн белгилүү бир мөөнөттөрдө) КЭУ тапшырыш керек болгон отчеттуулук формала-

рында да формулировкаланыш керек.

Атүгүл долбоордун натыйжаларын баалоо усулдары берилген тапшырмаларды баалоодо сөзсүз аныкталыш керек. Башкача айтканда, долбоорлордун натыйжалары өлчөнгүдөй болуш керек.

Ошондой эле жеңип чыккан табыштамаларды тандап алууда аныкталган баалоонун усулдары жана критерийлери келишимге да, отчеттуулук формаларына да камтылыш керек.

Долбоорлорду ишке ашыруунун мөөнөттүү

Долбоорлорду ишке ашыруунун мөөнөтү орточо алганда 6 – 12 айды түзөт. Бул үзгүлтүксүз мүнөздө (мисалы, жетимдер үйүн күтүү) кызмат көрсөткөн КЭУ үчүн көйгөй жаратат.

Бир жылга каржылоо кепилдиги жана бюджеттик каржылоо болгондо ар кийинки жылы келишимди сынаксыз узартуу мүмкүнчүлүгү менен узак мөөнөттүү долбоорлорду каржылоо мүмкүнчүлүгүн караштыруу зарыл.

Сунуштамалар

Айрым мамлекеттик социалдык кызмат көрсөтүүлөр жергиликтүү деңгээлде керектөөлөрдү баалоонун негизинде үзгүлтүксүз көрсөтүлүш керек болгондуктан ошол кызмат көрсөтүүлөрдүн тизмесин жана наркын аныктап алуу зарыл. Андан кийин КЭУ

белгилүү бир муктаждыктардан улам мамлекеттик каржылоону алыш керек (сынактын негизинде). Бул болсо жыл сайын мамлекеттик социалдык тапшырыктын темасын аныктоодон баш тартууга жол берет жана калкка социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн белгилүү бир багыты менен кесипкөй алектенген КЭУлардын туруктуулугун камсыздайт.

Каржылоо

Каражаттарды берүү мөөнөттөрүнө байланышкан маселелер. МСТ жөнүндө Мыйзамдын 14-беренесине ылайык, сынактын жеңүүчүлөрү аныкталгандан кийин мамлекеттик орган алар менен социалдык долбоорду ишке ашыруу жөнүндө келишим түзөт. Тараптар келишимде долбоорду каржылоонун шарттарын жана тартибин аныкташат. Шарттар аныкталып калганына карабастан акча каражатын которуу үчүн мамлекетке зарыл болгон убакыт өтө айырмаланып турат. Айрым КЭУлар каржылоону ошол замат алса, башкалары канча бир убакыт күтүшөт, башкалары болсо узак убакыт бою акча качан которуларын билбей күтүп отурушат. Мындан тышкары кээде мамлекеттик органдар ортосундагы

ички акча которууларда кечигүүлөр болуп турат. Туруктуу кызматтарды көрсөтүп келаткан КЭУлар үчүн долбоорду каржылоодо/ишке киргизүүдө кечигүүлөр өтө оор болот, алар каржылоо кечигип жатса да өз ишмердигин токтото алышпайт. Жеңип чыккан КЭУлардын айрымдары каржылоо алып, экинчилери албай калган учурда процесс айкын эмес болуп, мамлекеттик органдардагы коррупция тууралуу ушак кептер тарай баштайт.

Мыйзамда сынакты өткөргөндөн кийин министрликте каражат калса, ошол каражатты тескөөнүн тартиби каралган эмес.

Мыйзам МСТ боюнча долбоорлор сынагын өткөрүү, аларга мониторинг жүргүзүү, текшерүү жана баалоо боюнча мамлекеттик органдардын уюштуруучулук чыгымдарына каражат караштырган эмес. Мамлекеттик органдарда социалдык долбоорлор сынагы жөнүндө ММКда кулактандырууларды жарыялоого, МСТ боюнча веб-порталды башкарууга, долбоордун жана кызмат көрсөтүүлөрдүн сапатын баалоо үчүн анын аткаруучуларына барууга ж.б. каражат болуш керек.

Сунуштамалар

МСТ жөнүндө Мыйзамда социалдык долбоорлорду каржылоонун так мөөнөттөрүн жазып, Каржы министрлигинен ошол мөөнөттөрдү сактоону талап кылуу керек.

Ошондой эле мамлекеттик бюджеттен чыгашаларды каржылоонун тартибин жөнгө салган мыйзамдарды көңүл салып үйрөнүп чыгуу жана МСТ боюнча долбоорлорду каржылоодо мөөнөтүнөн кечигүүлөрдү болтурбоо үчүн зарыл болгон түзөтүүлөрдү сунуштоо зарыл.

Мамлекет өзүнө алган милдеттенмелерди, анын

ичинде социалдык долбоорду ишке ашырып жаткан КЭУга гранттык каражатты өз убагында которуу боюнча милдетин так аткарышы керек.

МСТ жөнүндө Мыйзамда кошумча сынакты жарыялоо мүмкүнчүлүгүн, ошондой эле алгачкы сынанактан кийин бөлүштүрүлбөй калган каражаттар калса, иштеп жаткан долбоорлорду кошумча каржылоонун тартибин караштыруу керек.

Ушул максаттарда МСТ жөнүндө Мыйзамды ишке ашырган мамлекеттик органдарга МСТ жөнүндө Мыйзамды ишке ашырууга кеткен уюштуруучулук чыгашаларга каражат бөлүү сунушталат.

Мониторинг

МСТ долбоорлоруна мониторинг жүргүзүү. Социалдык долбоорду ишке ашыруунун мөөнөтү 6 айдан 12 айга чейинки убакытты түзсө, натыйжалуу мониторинг жүргүзүү мүмкүн эмес. Мониторинг жүргүзүүнүн учурдагы жол-жобосу туруктуу мүнөздө мамлекеттик жана муниципалдык социалдык кызматтарды көрсөткөндөр же узак убакыттан бери МСТ алкагында кызмат көрсөткөндөр үчүн актуалдуу.

Сунуштамалар

МСТ долбоорлоруна мониторинг (иргеме баалоо) күн мурдатан белгиленген жана объективдүү критерийлерге ылайык жүзөгө ашырылыш керек,

алар кыска мөөнөттүү долбоорлорго карата натыйжалуу болот. Министрликтердин кызматкерлери үчүн келим-кетим текшерүүлөрдүн тартибин/нуска-масын иштеп чыгуу жана бекитүү зарыл.

Отчеттуулук

МСТ боюнча КЭУнун сапатсыз отчеттору. Отчеттун форматы келишимге кол коюуда бекитилген планга шайкеш келбейт. КЭУ көп учурда отчет менен кошо толтура керексиз документтерди да берет. КЭУ кызмат көрсөтүүлөрдү алуучулардын тизмесин же такыр бербейт, же сапатсыз тизмени берет.

Рекомендации

Мыйзамдарга төмөнкүлөр зарыл:

1) отчетторго талаптарды бекитүү. Отчеттун милдеттүү бөлүгү келишимде сүрөттөлгөн натыйжалар менен иш жүзүндө жетишилген натыйжаларды салыштыруу;

2) каржылык да, негизги ишмердик боюнча да от-

четтордун бардык топтомун камтыган усулдук колдонмону иштеп чыгуу, анда талап кылынган отчеттук формалардын мисалдары келтирилет. Усулдук колдонмо орноп калган практикага шайкеш келип, мамлекеттик органдардын адистеринин өздөрүнүн ишин системалаштырып, жеңилдетеш керек;

3) мамлекеттик органдын сайтына отчеттун үлгүсүн жайгаштыруу керек;

4) мамлекеттик органдын сайты аркылуу отчеттуулук боюнча консультацияларды уштуруу, “Эң көп узатылган суроолор жана стандарттык каталар” бөлүгүн үзгүлтүксүз жаңылап туруу;

5) МСТ боюнча долбоорлорду ишке ашыруунун

натыйжалары боюнча аймактарда семинарларды өткөрүү. Ал жакта мыкты долбоорлорду белгилеп, комментарий берип, ишмердикте жана отчеттуулукта кетирилген стандарттык каталарды көрсөтүү ж.б. керек.

Коомчулукту маалымдоо

МСТ аяктагандан кийин долбоордун натыйжалары тууралуу ММКда коомчулукту маалымдоо практикасы жок. Кайсы бир КЭУ менен келишимди бузганы тууралуу маалымат ачыкка чыккан учур да боло элек.

Сунуштамалар

Мыйзамдарда аяктаган социалдык долбоордун жыйынтыктары, ошондой эле КЭУ менен келишим-

ди бузуу же социалдык долбоорду ишке ашыруу боюнча ал тараптан мыйзам бузуулар болгону тууралуу коомчулукту маалымдоо талабын бекитүү зарыл.

Даттануулар жана жоопкерчилик

Сынактык комиссиянын жана мамлекеттик органдын чечимдерине даттануу жол-жобосу жок. МСТ жөнүндөгү мыйзамдарды бузганы үчүн жоопкерчилик каралган эмес. Даттануулар басып чыгарылбайт жана аларды кароонун тартиби да жок.

Сунуштамалар

Мыйзамдарда төмөнкүлөр зарыл: МСТ боюнча даттанууларды кароонун тартиби, ошондой эле МСТ жөнүндө мыйзамдарды бузганы үчүн жооп-

керчилик чарасын кароонун тартиби тууралуу талаптарды бекитүү; аймактык да, республикалык деңгээлдерде да кызмат көрсөтүүлөрдү алуучулардан түшкөн даттанууларды карап чыгуу жол-жобосун караштыруу.

МСТ сынактык жол-жобосун өркүндөтүү

МСТ сынагынын жол-жоболорунун сапаты бөлүгүндө КЭУдан кайра байланыш жок.

Сунуштамалар

МСТ сынагы аяктагандан кийин аны өткөрүүнүн жол-жоболук маселелеринин сапаты боюнча КЭУга

сурамжылоо жүргүзүү зарыл. Алынган маалыматты жыл сайын анализдеп, өз убагында пайда болгон маселени чечүү керек.

СОЦИАЛДЫК ТАПШЫРЫК секторлор аралык өз ара аракеттешүү системасынын бөлүгү катары

Нодар ХАНАНАШВИЛИ,
“Агартуу” кайрымдуулук фонду, Москва

Ушул иште социалдык тапшырык дегенде мамлекеттик бийлик органдарынын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерине ылайык аныкталган тапшырыкчы менен тийиштүү деңгээлдеги бюджеттен каржылоонун (толугу менен же жарым-жартылай) эсебинен калктын кызыкчылыгында кызмат көрсөтүүгө мамлекеттик же муниципалдык органдын тапшырмасын ишке ашыруу боюнча аткаруучунун ортосундагы келишимдик мамилелерди түшүнүш керек.

Ошону менен бирге социалдык тапшырыкты “Мамлекеттик социалдык тапшырык жөнүндө” федералдык мыйзам долбоорунда келтирилгендей аныктаса да болот:

Социалдык тапшырык – бул сынактык негизде контракттарды (келишимдерди) түзүү жолу менен, негизинен Орусия Федерациясынын бюджетиндеги каражаттын эсебинен камсыздалган, мамле-

кеттер аралык, федералдык жана (же) аймактык деңгээлдердеги социалдык жактан олуттуу маселелерди чечүүгө багытталган артыкчылыктуу максаттуу социалдык программаларды ишке ашыруунун экономикалык-укуктук механизми.

Тарых

Орусияда алгачкы жолу социалдык тапшырык термини анын учурдагы экономикалык-укуктук жана социалдык-технологиялык түшүнүгүндө 1994-жылдан тарта колдонула баштаган. Бул мамлекеттик жана муниципалдык структуралардын бейөкмөт уюмдар менен өз ара аракеттешүүсүнүн кандайдыр бир жалпы формаларын иштеп чыгуу зарылчылыгына байланыштуу болгон. Мындай зарылчылык орусиялык “Аракеттикке жана баңгиликке жол жок” (АБЖЖ) аттуу кайрымдуулук уюмунун Москвадагы алгачкы жана Орусиядагы биринчилерден болгон балдар жана өспүрүмдөр үчүн жетимдер үйүн (“Үйгө карай жол”) түзүү боюнча ишмердигинин жүрүшүндө пайда болгон. 1992-жылы ачылган жетимдер үйү (жана анын негиздөөчүлөрү) москвалык өкмөттүк структуралар тарабынан узак убакыт бою ар түрдүү кысымдардын объектиси болуп келген. Жетимдер үйүнүн уюштуруучулары анын иштеп кетүүсү үчүн күрөштө ийгиликке жеткени менен мамлекеттик жана муниципалдык органдардын жана мамлекеттик эмес коммерциялык эмес уюмдардын өз ара аракеттешүүсүнүн туруктуу эрежелерин иштеп чыгуу актуалдуулугун күн тартибинен алып салган жок.

Дал ошол учурда мамлекеттик (муниципалдык) тапшырыкчы менен тапшырыкты аткаруучу (ал мамлекеттик эмес структура да боло алат) ортосунда түзүлгөн контракт түрүндөгү мамлекеттик жана муниципалдык структуралардын өз ара мамилелерин жөнгө салган мыйзам долбоорун даярдоо идеясы пайда болгон. “Мамлекеттик жана жергиликтүү социалдык тапшырык жөнүндө” ушундай мыйзам долбоорунун алгачкы вариантынын тексти 1995-жылы жарыяланган¹. Болжол менен дал ошол учурда АБЖЖ фондунун адистери “Москва шаарында социалдык тапшырык жөнүндө” Москва шаарынын мыйзам долбоорун иштеп чыгышкан. Орусия Федерациясынын Конституциясынын 72-беренесине ылайык, социалдык кызматтарды көрсөтүү маселесин укуктук жөнгө салуу Орусия Федерациясынын субъекттер деңгээлинде да мүмкүн болгону үчүн бул иш укук ченемдүү болгон. Термин катары социалдык тапшырык “Коомдук бирикмелер жөнүндө” Мыйзамдын да (17-берене)², “Кайрымдуулук ишмердиги жана кайрымдуулук уюмдар жөнүндө” Мыйзамдын да (18-берене)³ текстинде колдонулган.

¹ Хананашвили Н., Зыков О. ж.б. Мамлекеттик социалдык тапшырык. М.: “Аракеттикке жана баңгиликке жол жок” АБЖЖ орусиялык кайрымдуулук фонду, 1995.

² Орусия Федерациясынын мыйзамдарынын жыйнагы, 1995, №21, 1930-бет.

³ Орусия Федерациясынын мыйзамдарынын жыйнагы, 1995, №33, 3340-бет.

Социалдык тапшырык жөнүндө мыйзам долбоору иштелип чыкканы тууралуу маалымат Орусиянын аймактарында жайылгандан тарта анын ар кандай аймактык варианттары да пайда боло баштады. Бул мыйзамды кабыл алган ОФ биринчи субъекти – Тюмень облусу. 1998-жылдагы “Тюмень облусунда социалдык тапшырык жөнүндө” Мыйзам башка региондорду мамлекеттик эмес уюмдардын социалдык чөйрөдө кызмат көрсөтүүлөрүн ишке ашыруу процессин жөнгө салуусуна көмөктөшкөн укуктук нормаларды түзүүгө түрттү.

Анткен менен түрдүү региондордо регионалдык жана муниципалдык деңгээлдерде социалдык тапшырык жөнүндө мыйзам долбоорлорунун жана жоболордун бара-бара пайда болгонуна жана аталган укуктук нормаларды мамлекеттик жана муниципалдык структуралардын иш практикасына киргизүүгө карабастан орус өкмөтү федералдык мыйзам долбооруна төрт жолу терс тыянагын чыгарган. 2000-жылдын башында долбоорду Мамлекеттик Дума биринчи окууда карап чыгып, четке каккан.

Ошону менен бирге федералдык мыйзам чыга электигине карабастан жана “социалдык тапшырык” технологиясы айрым бузуулар менен болсо да чындап колдонулган мисалды сунуштайлы. 1997-1999-жылдары Орусияда Парламентаризмди өнүктүрүү фонду федералдык министрликтердин биринин тапшырыгы боюнча “Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун жана муниципалдык башкаруунун негиздери” курсу боюнча орто окуу жайлар үчүн билим берүү Программасын даярдап чыгып, көрсөтүлгөн программага ылайык окуу китептерин жана окуу-усулдук окуу куралын жазып, жарыялаган. Окуу программасын даярдоону, ошондой эле окуу китептерин жана окуу пособияларын жазуу жана жарыялоо 1995-жылдын декабрында кабыл алынган Жергиликтүү өз алдынча башкарууну колдоо боюнча федералдык программанын эсебинен каржыланган. Социалдык тапшырык жөнүндө федералдык мыйзам жок болгон маалда федералдык министрлик менен Парламентаризмди өнүктүрүү фондунун ортосунда түзүлгөн мамилелер “социалдык тапшырык” деген формалдуу аталышка ээ болгон эмес. Бирок иш жүзүндө аталган тапшырык социалдык эле.

Өткөн жылдары Орусиянын аймагында иш алып барган көптөгөн бейөкмөт уюмдардын аракеттеринин арты менен социалдык тапшырыкты аткарууда мамлекеттик (муниципалдык) структуралардын өз ара аракеттешүүсүн жөнгө салган укуктук нормаларды олуттуу жайылтуу мүмкүн болду.

Белгилей кетчү жагдай, айрым шаарларда муниципалдык грант тууралуу жобо кабыл алынууда (мисалы, Владимирде). Ошентсе да бул маңызы боюнча түрдүү терминдердин чаташып кеткенинен улам болгон жок. Бул социалдык тапшырыкты жайылтуу – узак, муниципалдык структураларды даярдоо жана КЭУнун кесипкөйлүгүнүн тийиштүү өсүшү үчүн убакытты талап кылган процесс. 1998-жылдан тарта дал ушул жол ме-

нен Пермь шаарынын бийлиги кадам шилтеди. Андан кийин жалпысынан Пермь облусу кошулду¹. Шаардык жана аймактык деңгээлдеги социалдык тапшырык жөнүндө ченемдик укуктук акттар адегенде гранттык жол-жоболор аркылуу ишке ашырылган. Ошентип кадам-кадам шилтеп отуруп, бир катар багыттарды табуу мүмкүн болду. Анда эки-үч жылдан кийин бир топ даярдалган жана грант тууралуу келишимге караганда дагы да катаал документ – мамлекеттик контракт режиминде иштөөгө жөндөмдүү кесипкөй бейөкмөт уюмдар пайда болду. Ошондон кийин алардын иштеп жаткан муниципалдык структуралар менен бюджеттик каражаттар үчүн атаандаштыгы тууралуу сөздөр мүмкүн болуп калды.

Маңызы

Социалдык тапшырык үчүн, ошондой эле жарандык коом институттарынын жана коомдук-бийликчил органдардын өз ара аракеттешүүсүнүн башка формалардын идеологиялык негизи болуп практикада субсидиардуулук принцибин ишке ашыруу болуп эсептелет. ОФ Конституциясынын 7-беренесинде “Орусия – социалдык мамлекет” деп аныкталганынан улам белгилүү бир деңгээлде социалдык тапшырыкты жайылтуу жарандык коом институттарын түзүүгө жана өнүктүрүүгө карата бийликтин кызыгуусун бекемдөө дегенди билдирет деп ишенимдүү айтса болот. Ушунун эсебинен гана коомдун катышуусу менен демократияны куруу мүмкүн болот².

¹ Блусь П.И., Бушуева В.М., Вьюжанин В.Н., Катаева В.И. Социалдык тапшырыкты кантип аткарсак болот? Усулдук сунуштамалар. Пермь: «Стиль» агенттиги, 2000.

² Arnstein S.R. A Ladder of Citizen Participation // Journal of the American Institute of Planners, vol. 35, №4, 1969, July.

Социалдык тапшырыктын негизинде жарандык демилгелерди жүзөгө ашырууга курулган натыйжалуу социалдык саясатты түзүү идеясы да жатат. Социалдык технологияларда камтылган “социалдык тапшырык” адепки механизмдерин ишке ашыруу төмөнкү принциптерди катаал сактаганда гана мүмкүн болот: программалык-максаттуу мамиле; сынак өткөрүү; айкындуулук; келишимдин негизинде өнөктөштүк.

Мазмуну жана максат коюу көз карашынан алып караганда социалдык тапшырык максаттуу социалдык программаларды ишке ашыруу аркылуу сынактын негизинде түрдүү деңгээлдердеги социалдык маселелерди чечүү жолдорунун бири болуп эсептелет. Социалдык саясатты жүзөгө ашырууга мамлекеттик монополиянын кемтиги сметалык каржылоого басым жасоо менен биргеликте социалдык чөйрөдө мамлекеттин аракеттеринин анда жүрүп жаткан процесстерден жана түзүлүп жаткан терс тенденциялардан артта калуусуна алып келет. Программалык-максаттуу, проблемалык-фокустук каржылоо режимине өтүү байыртадан бери келаткан ведомстволук байланыштын жоктугун жеңүүдөн тышкары, терең ойлонуштурулган жана келечеги туура мамлекеттик социалдык стратегияны курууга жана ишке ашырууга да жол берет. Мындай стратегия муктаж деп саналгандардын баарын тейлөөгө эмес, максаттуу топторду аларда өзүн камсыздоого карата жөндөмдүүлүктү өнүктүрүү үчүн объективдүү жана субъективдүү шарттарды түзүүгө түртөт. Негизинен муктаж деп таанылса боло турган жарандардын тизмесин каалагандай узун кылып койсо болот.

Анткен менен адамдарды муктаж болуп калууга түрткөн себептерди чечмелеп көрүү маанилүү. Демилге көтөрүп чыгууну жана өз алдынча чечим

Социалдык саясатты жүзөгө ашырууга мамлекеттик монополиянын кемтиги сметалык каржылоого басым жасоо менен биргеликте социалдык чөйрөдө мамлекеттин аракеттеринин анда жүрүп жаткан процесстерден жана түзүлүп жаткан терс тенденциялардан артта калуусуна алып келет.

кабыл алууну каалабаган адамдар бар. Бирок алар берилген садагага жашабастан, аткаруучулук же техникалык иштерди аткарып көр тириликке акча табууну туура көрүшөт.

Албетте бул жерде сөз жаш курагы жетип калган пенсионерлер тууралуу болгон жок. Анткени алар өз эмгеги менен иштеп тапкан пенсияны алып жатабыз деп туура эсептешет. Анткен менен пенсионерлердин белгилүү бир бөлүгү иштей бергиси келет. Жогоруда айтылгандарга байланыштуу тигил же бул адам кандайча жан бакты болуп калганын аныктап билүү маанилүү. Аны менен катар майыптуулук адамга өз жашоосуна өз алдынча акча табуу укугунан баш тартуу үчүн жетиштүү негиз болуп бере албайт. Ата мекендик да, чет өлкөлүк да тажрыйба көрсөткөндөй, көп учурларда майыптуулук коомдун жашоосунун түрдүү чөйрөлөрүндө активдүү жана жемиштүү ишмердүүлүккө тоскоол боло албайт.

Чындыгында майыптардын айрым бир топтору үчүн алардын жашоосун жана ишин жеңилдеткен атайын курал зарыл (мисалы, тирөөчү-кыймылдатуу аппараты бузулган майыптар үчүн пандустар); бирок бир жагынан мындай куралдарга кеткен чыгымдар көтөрө алгыс дегенге кирбесе, экинчи жагынан бул чыгымдар өзүн моралдык жана материалдык жактан актайт. Ошентип адамдарга өзүн өзү камсыздоо маселесин чечүүгө жол ачкан шарттарды түзүү социалдык тапшырыкты жайылтууда артыкчылыктуу тапшырмалардын бири болуп эсептелет.

Сынак өткөрүү жана айкындуулук социалдык сая-

сатты ишке ашырууда коррупциялык көрүнүштөрдү тез алдын алууга көмөктөшкөн негизги принциптердин бири болуп саналат.

Социалдык тапшырыктын кийинки идеологиялык принциби деп биз киреше түшпөгөндүктү атоого укуктуубуз. Ушул кезге чейин мамлекеттик (муниципалдык) мекемелер көрсөтүп келген социалдык жактан маанилүү кызматтар РФ Конституциясы менен кепилденген социалдык коргоонун деңгээлин ишке ашыруунун алкагында аткарылгандыктан улам киреше алып келбеш керек.

Мамлекеттин социалдык кызмат көрсөтүүлөр базарындагы учурдагы, монополиялык абалында көйгөйлүү тапшырмалар болуп ушул чөйрөнүн демонполизациясы жана мамлекеттен ажыратуусу болуп эсептелет. Мындай демонполизациясыз калкка көрсөтүлгөн социалдык кызматтардын жана жалпысынан социалдык саясаттын натыйжалуулугун арттыруу тапшырмасын коюу мүмкүн эмес. Ошону менен бирге мамлекеттен ажыратуу социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн бардык чөйрөсүн милдеттүү түрдө коммерциализациялоо дегенди билдирбейт. Социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн бөлүгү коммерциялык негизде жүзөгө ашырылып келет, же аларды канткенде коммерциялык негизге өткөрсө болоору айкын. Кызмат көрсөтүүлөрдүн дал ушул бөлүгүнө карата мамлекеттен ажыратуу бара-бара ишке ашып жатат. Ошентсе да өтө көп сандагы социалдык кызмат көрсөтүүлөр бар, маңызы боюнча аларды көрсөтүү коммерциялык

НАШ ДОЛГ

эмес негизде гана (же көбүнчө ушундай) ишке ашат. Мындай учурда социалдык тапшырык социалдык чөйрөнүн тийиштүү жана цивилизациялуу аспабы ролун ойногоо жөндөмдүү. Муну менен катар атаандаштык механизмдерин бара-бара жайылтуу социалдык чөйрөдө каражаттардын сарпталышын үнөмдөөнү жогорулатууга да ишенүүгө жол ачат.

Социалдык тапшырыкты жайылтуу тийиштүү базарда сунушталган социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн спектрин олуттуу түрдө кеңейтүүгө көмөктөшөт.

Жогоруда айтылгандардын баарын эсепке алуу менен, максаттуу социалдык программаларды ишке ашыруу үчүн социалдык тапшырыктын маанисине көңүл буруу зарыл.

Субъекттер

Мамлекеттин же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын атынан социалдык тапшырыктын субъекттеринин бири болуп мамлекеттик же муниципалдык тапшырыкчы чыгат. Социалдык тапшырыкты ишке ашыруунун жүрүшүндө пайда болгон мамилелердин башка субъектиси болуп аткаруучу эсептелет. Аталган статусту ачык коомдук сынакка жеңип алган уюм алат.

Ошону менен бирге тапшырыкчы социалдык тапшырыкты аткарууну камсыздоо үчүн жооптуу болуп эсептелет. Ушул тапшырманы камсыздоо үчүн тапшырыкчы сынакка берилген табыштамалардын сапатын, социалдык тапшырыкты аткаруу натыйжалуулугун баалоо үчүн программаларды жана долбоорлорду баалоо жаатындагы адистерди тартат. Ошентип баалоочулар социалдык тапшырык келишиминде жак болуп эсептелбегенине карабастан алардын сөзсүз катышуусу төм. камсыздайт:

- социалдык тапшырыкты аткаруучуну тандоо жол-жобосунун айкындуулугу жана адилеттүүлүгү;
- социалдык тапшырык контрагын ишке ашыруу процессинин сапаты;
- социалдык тапшырыкты аткаруунун жыйынтыктоочу жана долбоордон кийинки натыйжалуулугунун деңгээли.

Алгоритм

Төмөндө сүрөттөлгөн алгоритм социалдык тапшырыкты максаттуу социалдык программанын (мындан ары – МСП) элементи катары аткарууда ишке ашырууга сунушталган иштелме болот.

Социалдык тапшырыкты МСПга ушинтип катал байлоо жөн жеринен эмес. Анткени дал ушул нерсе аталган социалдык технологиянын Батышта көнүмүш жана белгилүү болгон, социалдык чөйрөдө кызмат көрсөтүү үчүн колдонулган социалдык контракциялоодон принципалдуу жана оң айырмасын аныктайт.

Автор жүргүзгөн изилдөө белгилүү бир даража-

да социалдык тапшырык менен МСПнын ушундай байламдын алгылыктуулугу жана мыктылыгы тууралуу ишенимдүү айтууга жол берет¹.

Бул иш биринчиден, максаттуу социалдык программа жана социалдык тапшырык өңдүү институттардын маңызынан улам даярдалды. Экинчиден, бул иштелме өзүнчө оң мисалдарга негизделген. Үчүнчүдөн, төмөндө келтирилген текст терс тажрыйбаны кайра баамдап чыгууга да негизделет.

Учурда тилекке каржы максаттуу программалар башкача жүзөгө ашып калды. Алгоритмди сүрөттөп отуруп, макул болбогон жерлерин белгилеп, өз тандообузга жүйө келтиребиз. Төмөнкүдөй өзөктүү баскычтарды белгилейли.

МСПны жана СТны түзүү демилгеси

Социалдык тапшырык мамлекеттик органдардын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын белгилүү бир аракеттерди жүзөгө ашырууда чыныгы керектөөлөрүн чагылдыргандыктан бул керектөөнү баамдоо аталган органдарда пайда болот. Анткен менен социалдык тапшырыктын өзү максаттуу социалдык программанын элементтеринин бири гана болуп эсептелет, ал эми МСПны түзүү демилгесин өз кезегинде каалаган жак көтөрүп чыга алат. Ошентип социалдык тапшырыктын өзөгүндө жарандык демилге, б.а., тигил же бул социалдык маселе күчөп кеткенден улам пайда болгон демилге жатат.

Социалдык тапшырыктын өзүн формулировкалоо жана ушул социалдык технологиялардын жардамы менен анын андан кийинки ишке ашуусу мамлекеттик бийлик органдарынын (жергиликтүү өз алдынча башкаруунун) тапшырмасы болгону шексиз. Ошондуктан дал ошолорду социалдык тапшырыктын демилгечилери деп эсептеген туура болот.

МСПны иштеп чыгуу

Эрежеге ылайык, МСПны иштеп чыгууну аткаруу бийлигинин органдары жүзөгө ашырат. Албетте МСПда бардык программаны аткаруу үчүн, ошондой эле айрым бир баскычтарды жана программачаларды ишке ашыруу материалдык ресурстарды (адатта акчалай туюнтмасында) бөлүү каралган. Тийиштүү деңгээлдеги бюджет долбоорлорун даярдоодо жактырылган МСПлар көңүлгө алынат.

Ушул баскычында эле күнүмдүк социалдык маселелерди чечүүнү көптөгөн варианттары пайда болушу мүмкүн. Негизи ушул үчүн МСП иштелип чыгат. Биз программаны иштеп чыкчу жамаатты тандоого байланышкан мүмкүн болгон сынактык жол-жоболорго кенири токтолбойбуз. Орусиялык практика азырынча мындай жол-

¹ Н.Л. Хананашвили. Бейөкмөт коммерциялык эмес уюмдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын өнөктөш өз ара аракеттешүүсүн укуктук жөнгө салуу (гранттын жана социалдык тапшырыктын салыштырмалуу аспектери. Юридикалык илимдердин кандидаты окумуштуу даражасына канд. дисс. авторефераты, М: 2008.

жобону караштыра элек. Анткен менен социалдык маанилүү көйгөйлөрдү чечүү үчүн сунушталган идеялардын ар түрдүүлүгү рационалдуу тандоонун мүмкүнчүлүктөрүн көбөйтөт дегенди билдирет. Ошондуктан жарандык коом институттарынын мындай ишке катышуусу колдоого алынат.

МСПны бекитүү

Бийликтин аткаруу органдары тарабынан иштелип чыгып, бийликтин аткаруу бутактарынын алкагында макулдашуунун жана бекитүүнүн бардык тепкичтеринен өткөн соң МСП мыйзам чыгаруу (өкүлчүлүктүү) органынын бекитүүсүнө түшөт. Ошондой эле бюджетти бекитүү демек МСПны ишке ашырууга бөлүнгөн каражатты бекитүү дегенди да билдирет. Эгерде программа боюнча аракеттер ушул каржылык жылында каралган болсо, каржылык жыл башталган учурда тарта ал ишке ашырыла башташ керек.

Мамлекеттик (муниципалдык) тапшырыкчыны аныктоо

Принцибинде мамлекеттик тапшырыкчынын функцияларын мамлекеттик эмес структура да аткара алат. Учурда сынактын негизинде мамлекеттик тапшырыкчынын функцияларын аткара ала турган мамлекеттик эмес коммерциялык эмес уюм-

ду тандап алуу көп деле реалдуу эмес. Бери дегенде эки себеп боюнча:

- мамлекеттин мындай ыйгарым укуктарды бейөкмөт коммерциялык эмес структураларга өткөрүп берүү мүмкүнчүлүгүн караштырууга даяр эместиги;
- бейөкмөт коммерциялык эмес уюмдардын мынчалык максштабдуу мамлекеттик социалдык тапшырманы өзүнө алууга жөндөмсүздүгү.

Социалдык тапшырыкты түзүү

Мамлекеттик тапшырыкчынын алдында МСП аткарууну камсыздоо маселеси турат. Өзүнөн өзү МСП социалдык маселелерди же кээде калктын өтө көп сандагы топторунун башка бир катар көйгөйлөрүн чечүүгө багытталган аракеттердин кеңири бир белгилүү аракеттердин жыйындысына айланды. Мындай тапшырманы чечүү реалдуу болушу үчүн МСПнын алкагында бир нече майда тапшырмалар бөлүнүп чыгат. Алардын ар бирин чечүү кызмат көрсөтүүлөрдүн (кызмат көрсөтүүлөрдүн комплексине) алуучуларынын кандайдыр бир соңку максаттуу тобуна багытталган жана ушул майда тапшырмалардын ар бири социалдык тапшырыктын предмети боло алат.

Мисалы, эгерде МСП “Москва шаарында көзөмөлсүздүктү алдын алуу программасы” катары белгиленсе, анда социалдык тапшырыктын пред-

ВСЯ ЖИЗНЬ СОСТОИТ ИЗ ЧЕРНЫХ И БЕЛЫХ ПОЛОС...

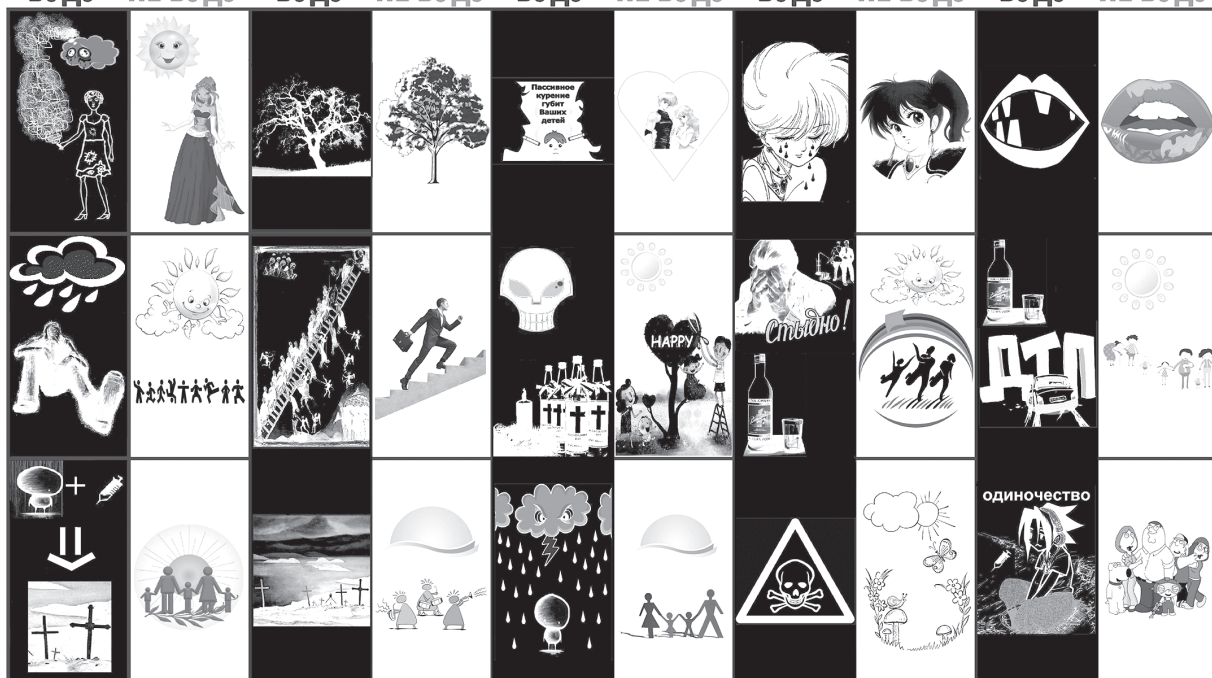
ЧТО БУДЕТ, ЕСЛИ Я ...

БУДУ НЕ БУДУ БУДУ НЕ БУДУ БУДУ НЕ БУДУ БУДУ НЕ БУДУ БУДУ НЕ БУДУ

КУРИТЬ

УПОТРЕБЛЯТЬ
АЛКОГОЛЬ

УПОТРЕБЛЯТЬ
НАРКОТИКИ

А КАКУЮ ВЫБИРАЕШЬ ТЫ?

мети төмөнкүчө формулировкаланышы мүмкүн: “Москва шаарынын Туштүк-Батыш округундагы көчөдө жайгашкан эрезеге жете элек балдар менен социалдык жактан иш алып баруунун комплексин жүзөгө ашыруу”, же “Балдар жана өспүрүмдөр үчүн “Үйгө карай жол” жетимдер үйүндө калыбына келтирүүчү иштердин комплексин жүзөгө ашыруу”. Ошентип, социалдык программанын бир бөлүгү конкреттүү аймактык (Түштүк-Батыш административдик округу), объектик (жетимдер үйү-баш калка) жана/же субъектик (тобокелчиликке барган өспүрүмдөр топтору) байламды алат.

Социалдык тапшырыктын аткаруучусун аныктоо

Эмесе, МСП менен тыгыз байланышта болгондуктан социалдык тапшырык өзүнүн аткаруучусун табышы керек. Социалдык тапшырыкты (СТ) аткаруучуну аныктоону сынактын негизинде жүзөгө ашыруу зарыл.

Бул жерде сынактык механизмдин өзүн караштырбастан, бардык МСПны социалдык тапшырыктар системасы аркылуу ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн анын өзөктүк маанисин белгилейбиз. Учурда социалдык чөйрөдө ишке ашырылып жаткан программалар сынактык механизмдердин, же аспаптардын топтоштурулбаганынан, же аларды жакшылап карабагандыктан күтүлгөн натыйжаларга жеткирбей коюшу мүмкүн. Эгерде сынакты өткөрүү жол-жобосу федералдык мыйзамдарда кеңири жөнгө салынып келсе, анда атүгүл сынактык табыштамаларды берүү баскычында да экспертизанын өзүнүн мазмуну учурда керек болгон укуктук жөнгө салуу орусиялык мыйзамдарда жок. Сунушталган чечимдердин сапатын баалоо бюджеттик каражатты сарптоо тууралуу чечим кабыл алынганда дагы да так ченемдик-укуктук негиздемени түзүүгө көмөктөшөт. Буга байланыштуу практикада ушул укуктук новацияларды ишке ашыруунун процесстерин сезимтал башкарууну жүзөгө ашыруу өтө маанилүү болуп калат.

Коомдук сынакты өткөрүү бюджеттик каражаттарды чыгымдоодо ачыктыктын жана айкындуулуктун керектүү деңгээлин карманууга жол берет. Социалдык тапшырыктын аткаруучусун аныктоонун сынактан тышкаркы ыкмасы өзгөчө кырдаалдарда колдонулат жана төмөнкү учурларда пайдаланылыш керек:

а) чыныгы атаандаштык негиздин жоктугу. Мисалы, бир гана сынактык табыштама болгондо, же башка уюм-талапкерлер чыкпаганда (мындай учурда көрсөтүлүп жатканы кызматтын сапатын көз карандысыз көзөмөлдөөгө өзгөчө көңүл бурулуш керек);

б) чукул зарылчылык (сынактык жол-жоболордун комплексин жүзөгө ашырууга тоскоол болуп жаткан кырсык же башка бир өзгөчө кырдаал).

Мамлекеттик (муниципалдык) социалдык тап-

шырыкты алууга сынактын катышуучулары келишимди аткарууда жогорку сапатты камсыздоо үчүн мамлекеттик эмес булактардан кошумча ресурстарды тартууга укуктуу.

Социалдык тапшырыкты аткарууга сынакты жарыялоодо азыркы Орусияда аткаруучу кошумча тарткан ресурстардын көлөмү бөлүнүп жаткан бюджеттик каражаттардын суммасынан 25% кем болбош керектигин караштырган шарт белгиленген.

Ошону менен бирге мындай ресурстардын булагы болуп уюштуруучу-талапкердин өз ресурстары да (анын ичинде ыктыярчылардын эмгеги), тышкы булактардан (бизнес, чет өлкөлүк гранттар жана кайрымдуулук ж.б.) каражаттар жана ресурстар да боло алат. Мамлекеттик же муниципалдык мекемелери мындай социалдык тапшырыкты 100% каржылоонун шартында аткарууну эске алганда, ушундай эле шарттар КЭУ үчүн да каралса болот.

Социалдык тапшырыкты аткаруу

Социалдык тапшырыкты аткаруунун тартибин, ыкмасын, аткаруу мөөнөттөрүн, ошондой эле жүзөгө ашырылган аракеттердин сапатын, тараптардын өз ара эсеп-кысабынын тартибин жана ыкмасын жана алардын өз ара жоопкерчилигин аныктаган ченемдик-укуктук документ болуп мамлекеттик (муниципалдык) тапшырыкчы социалдык тапшырыкты аткаруучу макамдын алган сынактын жеңүүчүсү менен түзгөн тийиштүү келишим (контракт) эсептелет.

Ошол социалдык тапшырыктын тигил же бул баскычын, ошондой эле контрактты толугу менен аткаруу жалпысынан тапшыруу-өткөрүп алуу актысына кол коюу менен коштолуш керек. Ошондон кийин эгерде социалдык чөйрөдө көнүмүш болуп калгандай тапшырыкчы күн мурда аванс түрүндө каражат которбосо, анда аткаруучунун социалдык тапшырыкты аткарууда кетирген чыгымдарынын ордун толуктап берүүгө милдеттүү.

Социалдык тапшырыкты аткарууга көзөмөл жана камсыздоо

Тапшырыкчынын маанилүү милдети болуп социалдык тапшырыктын аткарылышына көзөмөлдү камсыздоо болуп эсептелет. Бул көз караштан алып караганда, тапшырыкчынын алдына коюлган милдетти аткарууга кесипкөй адистерди-баалоочуларды тартканы өзүн актайт. Социалдык тапшырыкты аткаруу процессине мониторингди жана маал-маалы менен баалоону тапшырыкчы зарыл болгон учурда жүргүзүп туруш керек. Бул аракеттер кырдаалды көзөмөлдөп турууга гана эмес, өз убагында кемчиликтерди оңдоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болууга көмөктөшөт.

Аткаруучу тарабынан контракттын шарттары олуттуу бузулган учурда тапшырыкчы ыкчам кийлигишип, контракттын күчүн токтотконго чейин ба-

рууга укуктуу. Ар кандай жаңжалдуу кырдаалдарда тараптар сот органдарына кайрыла алат. Сот жол-жоболорун административдик аспаптарга каршы коюп, колдонуунун чөйрөсүн кеңейтүү жалпысынан бардык технологиянын демократиялуулугунун даражасын жогорулатууга көмөктөшөт.

Социалдык тапшырыкты жайылтуу көйгөйлөрү жана аны жеңүү мүмкүнчүлүктөрү

Социалдык тапшырыкты алга жылдыруу жана жайылтуу маселесин кароо үчүн бул көйгөйлөрдү субъективдүү жана объективдүү деп экиге бөлөлү.

Социалдык саясатты жүзөгө ашыруунун стандарттарын өзгөртүү

Социалдык тапшырыктын технологиясынын негизинде жаткан механизмдерди толук масштабдуу жайылтуу ишке ашпай жаткандын негизги себеби катары социалдык саясатты жүзөгө ашырууда мамлекеттик структуралардын ишмердигиндеги административдик-бөлүштүрүүчүлүк стандартты эсептеш керек. Социалдык тапшырыкты жайылтуу үчүн аталган стандартты өзгөртүүнү олуттуу деп таануу керек. Натыйжада социалдык тапшырык социалдык саясатты жүзөгө ашыруунун жаңы, “айкын” механизмдин түзөт, ал коомдук сынактык жол-жоболордун тууралыгына, көз карандысыз эксперттик баалоого негизделген жана социалдык саясаттын түпкү милдетин аткарууга – социалдык өнүгүүнү камсыздоого багытталган.

Ошол эле кезде “массалык” делген заманбап практика да, программалык-максаттуу мамилеге олуттуу деңгээлдеги формалдуу кайрылуу да “жылдызча-желекче” системасынын кысымы алдында анын маңызын бурмалоо тобокелчилигин олуттуу түрдө көбөйтүп жатат. Бул система күн мурдатан аныкталган божомол көрсөткүчтөргө кандай болбосун жетүүгө даярдыгын көрсөтүү менен, сыйлык жана наамдарды түз жана жөнөкөй өз ара байланышын калыптандырат.

Квалификациялуу кадрлардын таңыстыгы

Социалдык тапшырыкты жайылтпоонун ушул объективдүү себеби жогоруда аталган субъективдүү себептердин бири менен тыгыз байланышта болгонун белгилей кетүү зарыл. Зарыл болгон даярдыктагы кадрлардын жоктугу социалдык тапшырыктын маанисин түшүнүүгө тоскоол болуп жатат жана атүгүл бул чөйрөдөгү пилоттук долбоорлорду өткөрүүгө бут тосуп жатат.

1990-жылдардын экинчи жарымында эле башталган социалдык чөйрөнү реформалоо ишинин токтоп турган себептеринин бири – кадр маселеси. Бул жааттагы бүгүнкү күндөгү көп сандагы адистер алар көнүп калган советтик доордон берки социалдык са-

ясат чөйрөсүндөгү мамлекеттик жана муниципалдык ишмердик эмнеси менен айырмаланыш керектигин, жаңы социалдык-экономикалык шарттарда эмнелер талап кылынарын баамдай беришпейт.

Жүзөгө ашырылып келаткан социалдык саясаттын иштиктүүлүгү алынган соңку натыйжа жана тийиштүү максаттуу топтордун абалында жетишилген өзгөрүүлөр аркылуу эмес, коротулган аракеттердин алкагынан кабыл алынат. Анткени кызматкерлер мындай натыйжаны баалоого даяр эмес, анын үстүнө муну “табигый монополиянын” шарттарында жасоого умтулушкан деле жок.

Аткаруу бийлигинин структураларынын ишмердигинин натыйжалуулугун ичинен баалоо объективдүү боло албайт жана коомдук институттар жүзөгө ашырган тышкы, көз карандысыз баалоо менен айкалышыш керек.

Акыркы он жылдыкта ургалдуу реформаланган өндүрүштүк чөйрөнүн кадрдык негизи (негизинен коммерциялык мүнөздөгү) учурда эмгек базарында көп сандагы жаңы пайда болгон кесипкөй топтор менен бекитилген.

Социалдык чөйрө үчүн кадрларды даярдоо жана кайра даярдоо өзгөрүүлөргө дээрлик дуушар болгон жок.

Кайрадан ачылып жаткан мамлекеттик эмес окуу жайлар, мамлекеттик жогорку окуу жайлар жана орточо атайын жайлар мамлекеттик структуралар тарабынан өз бүтүрүүчүлөрүнүн билимдерин жана көндүмдөрүн иш жүзүндө колдонуу жана бекемдөөнүн өнүккөн системасын түзүү жаатында байкаларлык колдоону көрө алышпай келатат. Түшүнүксүз жагдай пайда болот: бир жагынан мамлекет социалдык чөйрөдө практикалык ишмердикти жүзөгө ашырган сабаттуу кадрларга өтө муктаж болсо, экинчи жагынан социалдык билим берүү мекемелеринин бүтүрүүчүлөрү теория жүзүндө белгилүү бир билим алганы менен, практикалык, “талаа” иштерине даяр эмес болушууда.

Социалдык чөйрөдө иш алып барган мамлекеттик илимий-изилдөө уюмдары да тийиштүү кадрларды даярдоо системасы өнүкпөгөндүктөн жана эмгек акынын аздыгынан улам кадрга муктаж.

Эң курч таңкыстык социалдык чөйрөдөгү менеджерлердин катарында байкалат. Бюджеттик чөйрөнү сметалык каржылоонун чындыгына негизделген чечимдердин чегинде бул чөйрөдө менеджерлерге муктаждык пайда болбойт. Натыйжада ишке ашырылып жаткан социалдык саясаттын натыйжалуулугуна көз карандысыз анализ, мониторинг жана баалоо жүргүзүүнүн, илимий жактан жүйөлүү болжолдоонун жана социалдык өнүктүрүү стратегияларын ишке ашыруунун (тармактык да, аймактык да) кажети жок болуп калат.

Системалык эксперттик иштин жоктугу

МСПны көз карандысыз баалоонун системасы, анын ичинде социалдык тапшырыктын механизмдери аркылуу ишке ашыруу Орусияда болуш керек.

Ваши дети не такие взрослые, как им кажется!

Поговорите с детьми о безопасном поведении вне дома.

Защитите их от взрослых бед.

Проект реализован на средства
гранта Санкт-Петербурга

Анткени колдонуудагы мыйзамдар (мисалы, “Баалоо ишмердиги жөнүндө” Федералдык мыйзам¹) каралып жаткан чөйрөдө баалоо ишмердигин адекваттуу укуктук жөнгө салууну камсыздай албайт, тереңирээк алып караганда дегеле ага тийбейт. А түгүл жогоруда айтылган “Орусия Федерациясынын Эсептөө палатасы жөнүндө” Федералдык мыйзамдын жаңы редакциясы бул маселелерде жарандык коом институттарына таянууну караштырбайт.

Ошону менен бирге долбоорлорду жана программаларды даярдоо жана кабыл алуу мезгилинде баалоо ишмердигинин ченемдик-укуктук регламентациясына болгон зарылчылыктан улам, ошондой эле процессте жана ишке ашыруунун баскычтарында аларга мониторинг жүргүзүү жана баалоо жана аткаруунун жана постпрограммалык (долбоордон кийинки) мезгилдин натыйжалары боюнча алардын натыйжалуулугун баалоо. Акыркы учурларда коомдук көзөмөл жаатында айрым мыйзамдык иштелмелер пайда болгонун белгилей кетүү зарыл².

Социалдык тапшырыктын алкагында эксперттик түзүлүшүнүн көйгөйү теориялык жактан баамдоону жана практикалык чечим кабыл алууну талап кылат. Эксперттик ишмердик өтө татаал түзүмдөшкөн, бирок бул иште биз биринчи кезекте секторлор аралык өз ара аракеттешүү проблематикасына кайрылабыз. Ошондуктан экспертизага коомдун катышуусунун маанисин белгилебей коё албайбыз³.

КЭУнун жана бийликтин социалдык тапшырыкты ишке ашырууга карата даярдыгынын жетишсиздиги

Социалдык тапшырык социалдык технология өңдүү эле аткаруучудан бюджеттик каражаттар менен катуу регламенттештирилген ишти талап кылат. Көрсөтүлгөн кызматтын мазмунун өтө кылдат деталдаштырууда жана эффекттин натыйжасында жетишилген социалдык тапшырык келишими бир кыйла катуу болуш керек жана эрежеге ылайык, көрсөтүлгөн кызматтан кийин (анын ичинде кайсы бир баскычты аткаргандан кийин) тийиштүү тапшыруу-кабыл алуу актысына кол койгондон кийин гана аткаруучунун белгилүү бир чыгашаларынын ордун толуктап берүүнү караштырат. Учурда бейөкмөт уюмдардын аз гана үлүшү бардык зарыл документтерди толтуруу менен социалдык тапшырыкты тийиштүү деңгээлде аткарууга жөндөмдүү. Ушул эле нерсе бейөкмөт уюмдардын иштелмелеринин долбоордук таризделишине да тиешелүү. Социалдык тапшырык келишими тапшырыкчыга да талапты катуу коет. Аткаруучу

социалдык тапшырыктын келишиминдеги талаптарды аткарса, тапшырыкчы көрсөтүлгөн кызматты тапшыруу-кабыл алуу актысына кол коюп, анын наркын төлөө милдеттенмесин алат.

Социалдык сектордогу аткаруучулук жана каржылык дисциплинанын азырынча төмөн деңгээлин эсепке алуу менен, бийлик органдары жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары үчүн мындай милдет дайыма эле аткарууга жеңил боло бербейт. Орусиялык социалдык практика үчүн жаңы экономикалык-укуктук социалдык технологияны жайылтуу маселелеринде эки тараптын тең тажрыйбасыздыгынан улам “социалдык тапшырык” идеянын өзүн билбестен эле дискредитациялоо мүмкүн болгонунан улам коркунучтуу болушу ыктымал. Ошондуктан социалдык тапшырыкты жайылтууга баскыч-баскыч менен мамиле жасоо зарыл: гранттарды берүүдө тарта социалдык тапшырыкты жайгаштырууга чейинки өз ара мамилелерди улам татаалдаштыруу керек. Чыныгы атаандаштык негизди түзүү гранттык сынактардын номинациялык позициясын баскычы менен сынактык негизде жайгаштырылып жаткан социалдык тапшырыктар пакетине которууга көмөктөшөт.

Келечеги

Эмесе, Орусияда социалдык чөйрөнү реформалоо олуттуу маселе бойдон калып жатканы анык. Мамлекеттик социалдык кызмат көрсөтүүлөр базарында монополиялык абалы бюджеттик каражаттарды натыйжалуу сарптоо тууралуу ооз ачуу мүмкүн болбой турат. Ошону менен бирге учурда күн тартибинде мамлекеттик бийлик органдары жана жергиликтүү өз алдынча башкаруунун бейөкмөт структуралар менен өз ара аракеттешүү системасын түзүү милдети турат. Ошондуктан “Мамлекеттик социалдык тапшырык жөнүндө” федералдык мыйзамды кабыл алуунун келечегин акыл-эстүү деп тааныла алса да мындай аракеттешүүнү жөнгө салган ченемдик укуктук акттардын жалпысынан бардык комплексин жылдыруу менен тыгыз байланышкан. Орусияда социалдык контракциялоонун принциптери Орусия Федерациясынын бийлик органдарынын бейөкмөт уюмдар менен өз ара аракеттешүү системасынын Концепциясында аталган башка бир катар принциптер менен өз ара байланышкан. Бул концепция I Жарандык форумга карата иштелип чыкты⁴. Секторлор аралык өз ара аракеттешүү маселелерине карата системалык мамиле бүгүнкү күндө кандайдыр бир ченемдик-укуктук документтердин комплексин кабыл алуу зарылчылыгын талап кылууда. Анткени социалдык тапшырык социалдык өнөктөштүктүн экономикалык-укуктук формаларынын бири гана болуп эсептелет.

¹ Орусия Федерациясынын мыйзамдарынын жыйнагы, 1998, №31, 3813-б.

² ОФ президентинин Жарандык коомду өнүктүрүү жана адам укуктары боюнча Кеңеш менен жолугушуусунун (жолугушуу 04.09.2013-жылы өткөн) жыйынтыгында кабыл алынган тапшырмалардын тизмесинде Мамлекеттик Думанын кароосуна “Орусия Федерациясында коомдук көзөмөлдүн негиздери жөнүндө” Мыйзамды алып чыгуу үчүн даярдык да бар: <http://www.kremlin.ru/assignments/19287>.

³ Караңыз: Беляева Н.Ю. Жарандык экспертиза жарандык катышуунун формасы катары. М.: «Фрегатъ» басмаканасы, 2001.

⁴ Автономов А.С., Виноградова Т.И., Замятина М.Ф., Хананашвили Н.Л. Заманбап Орусияда секторлор аралык өз ара аракеттешүүсүнүн социалдык технологиялары. А.С.Автономовдун жалпы ред. алдында. М.: АБЖЖ фонду, 2003. – 412-бет.